

Багатостороння модель заходів щодо репарацій

**Проект дієвої системи репарацій
та компенсації Україні та
українцям шкоди, завданої
Російською Федерацією**

ЖОВТЕНЬ 2022

Багатостороння модель заходів щодо репарацій

Проект дієвої системи репарацій та компенсації Україні та українцям
шкоди, завданої Російською Федерацією

Зміст

Передмова	3	Висновок IX	30
Резюме.	5	Висновок X	31
Репарації за завдану Україні шкоду: Шлях до міжнародних заходів.	11	Висновок XI	32
Багатостороння модель заходів щодо репарацій	13	Висновок XII	32
Висновок I	15	Висновок XIII	34
Висновок II	16	Подяка	36
Висновок III	18	Додаток 1: Російські державні активи	37
Висновок IV	20	Додаток 2: Багатостороння модель заходів щодо репарацій	41
Висновок V	21	Додаток 3: Автори, які працювали над цим звітом	42
Висновок VI	25	Кінцеві виноска	46
Висновок VII	26		
Висновок VIII	29		

Передмова

Поки війна Росії проти України триває, політики з цілого світу почали розглядати питання репарацій. Вони будуть необхідними для компенсації Україні за вторгнення Росії та життєво важливими для відбудови української економіки та суспільства.

Багатостороння модель заходів щодо репарацій передбачає юридичний процес конфіскації та розподілу репарацій. Модель є відповіддю на це давніше невирішене запитання і відкриває нові горизонти. Вона потрібна, тому що загарбницька війна, яку вона має намір відшкодувати, не схожа на жодну іншу в Європі з 1945 року.

Оскільки Росія є членом Ради безпеки ООН, традиційна модель репарацій, призначена ООН, не спрацювала б через вето Росії в ООН. Натомість необхідно знайти нове рішення.

Інститут «New Lines» створив групу експертів з міжнародного права, економістів і вчених, для розробки нових заходів щодо репарацій.

Їхній аналіз містить дорожню карту для легального використання російських коштів, уже заморожених країнами, які ввели санкції проти Росії через війну, і надає детальний перелік можливих джерел російських державних коштів для використання. Він також пропонує функціональний ефективний спосіб конфіскації та розподілу цих коштів, задля відбудови України не в далекому майбутньому, а під час війни.

У 13 проєктах висновків, підкріплених доктриною міжнародного права та практикою, ця модель передбачає практичний, новаторський шлях до використання конфіскованих і заморожених російських активів для компенсації та відновлення України.

Цей звіт фокусується на необхідній і невідкладній роботі з відбудови України. Однак модель має більш широке застосування. Ми сподіваємося, що його використовуватимуть у майбутніх конфліктах, де традиційні моделі репарацій не будуть ефективними, і що його успішне використання для допомоги Україні стримуватиме країни, які в протилежному випадку були б готові розпочати агресивну війну.

Ми віримо, що модель Інституту «New Lines» стане інструментом, який допоможе зберегти мир у майбутньому та відбудувати Україну.

Доктор Азім Ібрагім, кавалер Ордену Британської Імперії
Директор зі спеціальних ініціатив
Голова експертної групи з питань репарацій
Інститут стратегії та політики «New Lines»

Цей звіт було створено за участю та після консультацій з численними незалежними експертами, зокрема:

Доктор Азім Ібрагім, кавалер Ордену Британської Імперії
Голова експертної групи з питань репарацій

Доктор Томас Грант
Основний автор і головний радник експертної групи з питань репарацій

Доктор Алан Райлі
Головний дорадник експертної групи з питань репарацій

Високоповажний Ірвін Котлер

Посол Келлі Каррі

Йона Даймонд

Брукс Ньюмарк

Професор Джон Пакер

Посол Аллан Рок

Ерін Фарел Розенберг

Посол Девід Шеффер

Олена Сотник

Роберт Тайлер

У цій роботі обґрунтовується необхідність розробки ефективної системи репарацій та компенсацій українській державі та українським фізичним особам і підприємствам, які зазнали шкоди внаслідок російської загарбницької війни. Це викладено в 13 проєктах висновків, підкріплених численними посиланнями на сучасну практику держав, щоб окреслити переконливий аргумент щодо відповідальності російської держави та вилучення російських активів для надання компенсації. У цій роботі представлена думка, що для забезпечення справедливої та впорядкованої виплати репарацій і компенсацій держави, які підтримують Україну, встановлюють міжнародним договором або подібним інструментом засоби для ідентифікації, заморожування та конфіскації російських активів, а також створення міжнародної Української Компенсаційної Комісії для отримання позовів та здійснення виплат.

Цього можна досягти за допомогою багатосторонніх заходів, у тому числі в рамках роботи Генеральної Асамблеї ООН або через конференцію держав, скликану задля реакції на надзвичайні обставини, спричинені російською війною та агресією.

На перший погляд, вилучення російських активів для компенсації Україні та українцям збитків, завданих російською загарбницькою війною, виглядає радикальним кроком. Однак Багатосторонню модель заходів щодо репарацій слід розглядати у світлі викликів, які вона має на меті вирішити. З 1945 року було небагато таких серйозних порушень міжнародного права, як військова агресія Росії, якщо вони взагалі були. Своєю загарбницькою війною Росія прагне стерти Україну з карти світу та знищити її народ і культуру. Порушення міжнародного права та підрив геополітичного порядку, спричинені агресією Росії, настільки серйозні, що вони вимагають засобів правового захисту, доречними для ситуації крайньої необхідності (*in extremis*). Міжнародне право створювало такі засоби правового захисту, коли цього вимагали обставини.

Відповідні засоби правового захисту передбачають вилучення російських активів і зберігання їх у фонді для передачі їх Україні та українцями, які постраждали від дій російської держави. У такому крайньому випадку, яким є війна Росії проти України, ідентифікація, заморожування, конфіскація та передача російських активів виправдані міжнародним правом. Дії є виправданими з правової точки зору щодо надання репарацій та компенсації. Це також виправдано запобіганням будь-якої іншої держави від спроб розпочати таку агресивну війну. Така крайня необхідність засобу правового захисту оберігає цілі міжнародного порядку, спрямовані на підтримання миру та засновані на правилах, які зазначені в Статті 2(4) Статуту ООН.

У міжнародному праві та практиці держав наявні два ключові прецеденти конфіскації, збору та розподілу активів суверенної держави. Перший – відповідно до Паризької угоди про репарації 1946 року. Це був багатосторонній міжнародний договір, укладений

союзними державами-переможницями наприкінці Другої світової війни. Угода передбачала конфіскацію німецької державної та приватної власності, що знаходилась на території Високих Договірних Сторін.

Стаття 6(a) передбачала, що «кожний уряд, який підписав цей документ, згідно з процедурами, які він обере, утримує або розпоряджається ворожими активами Німеччини в межах свого юрисдикції таким чином, аби запобігти поверненню їх у власність або під контроль Німеччини, і стягує свою частку репарацій з таких активів».

Другий прецедент є набагато пізнішим. Він виник після вторгнення Іраку в Кувейт у 1990 році. У відповідь на шкоду, спричинену вторгненням, Рада Безпеки ООН створила Компенсаційний фонд для Кувейту разом з Компенсаційною комісією (Компенсаційна комісія ООН, далі ККООН). ККООН мала за мету забезпечити процес, за допомогою якого можна було б дієво стягувати репарації та компенсацію за завдану шкоду. За понад 30 років свого існування ККООН доручила Фонду виплатити 52 мільярди доларів компенсації 1,5 мільйонам позивачам. Фонд отримував дохід для виплат позивачам з доходів іракської нафтової промисловості.

У рішенні Ради Безпеки 687/1991 стверджується:

... що Ірак [був] притягнутий до відповідальності за міжнародним правом за всі прямі збитки, шкоду — включно з шкодою навколишньому середовищу та виснаженням природних ресурсів — або збитки, завдані іноземним урядам, громадянам і корпораціям у результаті незаконного вторгнення та окупації Кувейту.

В основі обох цих прецедентів лежить принцип, згідно з яким кожне міжнародно-протиправне діяння держави тягне за собою міжнародну відповідальність цієї держави: таким чином держава, яка вчиняє протиправне діяння, несе відповідальність за міжнародним правом за своє діяння, яким вона порушила міжнародне право. Якщо держава несе таку міжнародну відповідальність, на неї також покладається загальне зобов'язання надати репарації та компенсацію у повному обсязі за шкоду, завдану її міжнародно-протиправним діянням. Не існує правила, згідно з яким попередня згода держави, яка несе таку міжнародну відповідальність щодо репарацій та компенсації, була б необхідною до того, як буде надано будь-які репарації чи компенсацію.

Право державної відповідальності історично розвивалося для регулювання міждержавних відносин. Іншими словами, будь-яке зобов'язання існувало лише щодо іншої держави. Однак сучасне міжнародне право передбачає зобов'язання держави також надавати репарації та компенсацію у повному обсязі фізичним

особам. У сучасній правовій практиці це знайшло своє відображення в рішенні Ради Безпеки про створення ККООН.

Багатостороння модель заходів щодо репарацій Інституту «New Lines» (БМЗР) передбачає створення Фонду та Комісії з компенсацій за зразком ККООН. Вето Росії в Раді Безпеки ООН неминуче, тому в цьому звіті передбачено, що Фонд і Комісія для України мають бути створені на основі міжнародного договору або подібного інструменту, укладеного державами, які бажатимуть долучитися. Такий документ може бути укладено та представлено Генеральній Асамблеї ООН для можливого прийняття у формі резолюції Генеральної Асамблеї, а потім відкрито для підписання або укладено на окремій дипломатичній конференції. Такий інструмент створить Фонд і Компенсаційну комісію, значною мірою за моделлю структур і процесів ККООН. Держави-підписанти зобов'язуються конфіскувати російські активи в межах своєї юрисдикції відповідно до своїх національних і конституційних вимог і передавати їх до Фонду для подальшого розподілу Компенсаційною комісією.

Враховуючи, що нинішня російська агресія проти України є продовженням і розширенням початкового вторгнення, окупації та анексії частин України, які почалися в лютому 2014 року, позови, отримані від української держави та українців, стосуватимуться періоду з лютого 2014 року.

Так само, як і у випадку з ККООН, Українська міжнародна компенсаційна комісія діяла б за принципом, що питання відповідальності Росії, держави-порушника, вирішено. Жоден аспект відповідальності не буде відкритим для оскарження перед Комісією. Комісія працюватиме винятково як форум для задоволення позовів. Українська держава, українські громадяни та українські приватні та державні установи надаватимуть докази збитків. Потому Комісія проведе оцінку доказів. Перевіривши докази, вона надасть оцінку щодо суми компенсації та санкціонує платіж. Враховуючи масштаби потенційних позовів, ймовірно, що будуть наявні мільйони позовів від фізичних та юридичних осіб, а також позови від держави. Цілком ймовірно, що Компенсаційній комісії доведеться розробити систему колективних позовів з точки зору побудови процесу та спільного підрахунку сум для певних типів позовів.

Кількість і загальний розмір потенційних позовів України значно перевищать 52 мільярди доларів, виплачені ККООН жертвам вторгнення Іраку в Кувейт. Тому виникає додаткове питання, чи є достатньо російських державних чи приватних активів, які зберігаються за межами території Російської Федерації, для ідентифікації, заморожки, конфіскування та передачі в Український фонд. Однією з основних груп активів є заморожені кошти Центрального банку РФ, що зберігаються західними установами, на суму приблизно 300 мільярдів доларів. Проте не кожний західний

уряд через особливості конституційного права чи іншого національного законодавства зможе зробити ці активи повністю доступними. Масштаб збитків, завданих Україні та українцям, ймовірно, значно перевищить 300 мільярдів доларів.

Один із варіантів, слідуючи прецеденту ККООН, полягав би в тому, аби стягнути російські доходи від нафти і газу, які потім сплачувалися б до Українського фонду. Такий варіант, безперечно, слід розглянути, адже він забезпечив би вагоме додаткове джерело доходу для компенсації. Однак навіть цього не достатньо, враховуючи масштаб потенційної шкоди, завданої Україні та українцям. Слід розглянути й інші джерела.

Іншим джерелом є широкий спектр російських активів, які зберігаються на Заході. За каденції Володимира Путіна Росія перетворилася на повністю «злочинну бандитську державу», де придворним і провідним прихильникам кремлівського керівництва було дозволено розграбовувати державні фінанси. Це пограбування триває вже понад 20 років. Крім того, пограбована Росія є однією з найбільших у світі нафтових держав, яка щодня виробляє близько 11 мільйонів барелів нафти, з яких приблизно 6 мільйонів барелів на день продаються на міжнародних ринках.

Такі значні доходи від міжнародних продажів нафти були значною мірою переведені путінською злочинною бандою на Захід. Важко оцінити масштаби прихованого відтоку капіталу з Російської Федерації за останні 20 років. Андерс Аслунд підрахував, що тільки відкриті потоки капіталу з Росії в США становили приблизно 1 трильйон доларів. Карен Давіша у своїй книзі «Путінська клептократія» на основі роботи антикорупційної організації «Transparency International» оцінила, що річний рівень хабарництва в Росії становить приблизно 300 мільярдів доларів. Навіть якщо лише одна третина доходів від хабарництва експортується щорічно, це означало б відтік капіталу на Захід протягом двох десятиліть на суму понад 2 трильйони доларів. Хоча на даному етапі неможливо підрахувати російські активи, які зберігаються на Заході, їх масштаби, ймовірно, сягають кількох трильйонів доларів. Усі ці активи, що зберігаються на Заході, потенційно підлягають конфіскації та можуть бути передані після їх вилучення до Українського фонду.

Необхідно провести окрему дискусію щодо розмежування державних та приватних активів з Росії. Очевидно, що російські державні активи, такі як капітал Центрального банку РФ, і активи державних корпорацій, таких як «Газпром», «Роснафта» і «Росатом», потенційно підлягають конфіскації. При створенні Компенсаційного фонду для утримання конфіскованих російських державних активів і Компенсаційної комісії для виплати цих активів Україні Високі Договірні Сторони повинні розробити міжнародний інструмент про створення Фонду та Комісії у спосіб, який відповідає правилам і процедурам кожної держави для укладення та набуття чинності договорів або, в окремих випадках, інших

типів угод. Кожна держава, яка бере участь у БМЗР, муситиме впроваджувати модель відповідно до свого національного законодавства та конституційних норм, що застосовуються до конфіскації, передбаченої міжнародним інструментом.

Імовірно, виникнуть більші труднощі щодо конфіскації приватної власності у межах національного законодавства чи національного конституційного права. Крім того, для європейських держав також застосовується право власності, яке міститься у статті 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини. Хоча німецькі приватні активи були конфісковані після Другої світової війни відповідно до Паризької угоди, такий підхід до конфіскації приватних активів, імовірно, буде складніше застосувати у 2022 році, ніж у 1945 році, враховуючи сучасне договірне право, національне конституційне право та судові прецеденти, там де вони є джерелом права.

У цій дихотомії приватної та державної власності має враховуватися російська реальність «злочинної бандитської держави». Хоча приватні механізми та корпоративні структури використовувалися для переведення активів на Захід, номінальні «власники» цих активів отримали право розпоряджатися ними лише завдяки тісним стосункам з Кремлем. Зв'язок із владою та контролем або доступом до активів підкреслюється твердженнями російського олігарха Петра Авена у Розслідуванні втручання Росії у президентські вибори в Сполучених Штатах 2016 року (розслідування Мюллера), у якому Авен пояснив, що 50 російських олігархів щоквартально зустрічалися з Володимиром Путіним, аби отримати вказівки, і вони розуміли, що їх доведеться виконувати. Зважаючи на те, що ці олігархи утримували свої активи за вказівкою держави Росії та розміщували свої активи за вказівкою цієї держави, такі активи повинні підлягати конфіскації.

У Додатку 1 цього звіту розглядається питання про те, що вважається російськими державними активами, і стверджується, що низка номінально «приватних» власників активів має підлягати конфіскації активів, включно з російськими олігархами, які отримують вказівки з Кремля; росіянами, які використовують свій зв'язок із російською державою задля розграбовування податкової системи, як у справі Магнітського; або російськими посадовцями, які володіють активами за кордоном, що значно перевищують можливості їхньої офіційної зарплатні.

Питання про те, що вважається державним російським активом, тягне за собою наступне питання щодо міжнародного договору про створення Українського фонду та Компенсаційної комісії. На додаток до механізмів для Фонду та Компенсаційної комісії в рамках договору, Високі Договірні Сторони, за умови бажання заволодіння російськими приватними активами з метою виплат репарацій, також повинні погодитися заморозити ці активи, а пізніше вжити заходів для відбору приватних

активів. Потрібно буде визначити, що вважається справді приватними активами, а що вважається активами, доступними кінцевому приватному власнику активів лише через їхній зв'язок із російською системою влади, щоб забезпечити належні процесуальні права всіх власників активів.

Що стосується державних активів Росії, деякі оглядачі, ймовірно, висловлять занепокоєння тим, що заходи, вжиті для фактичного обмеження державного імунітету Росії, створять прецедент, відкривши двері для майбутньої ерозії державного імунітету — включно з імунітетом держав, які брали участь в арешті та конфіскації російських активів відповідно до пропозицій у цьому звіті. Подібне занепокоєння є категорично недоречним. Необхідно підкреслити, що конфіскація в цьому контексті є засобом правового захисту в ситуаціях крайньої необхідності (*in extremis*) і під час війни. Шкода, на яку спрямовано засіб правового захисту, є результатом акту міжнародної агресії такого роду та масштабу, який не мав прецедентів у міжнародній практиці з 1945 року. Втручання Росії в Україну, яке саме по собі є грубим порушенням міжнародного права, супроводжується заявленими російськими воєнними цілями такого масштабу, якого не було з часів Другої світової війни. Заявлені воєнні цілі Росії включають знищення України як держави та українців як народу чи етнічної групи, а також заявлені додаткові воєнні цілі Росії включають «відновлення» територіальних і морських кордонів Російських імперій у минулому, наприклад, кордонів часів СРСР.

Тому нинішню ситуацію можна вважати унікальною, і хочеться сподіватися, що вона не матиме аналогів у майбутній державній практиці. Головною метою міжнародної відповіді на агресію Росії є стримування та недопущення Росії чи будь-якої іншої держави до здійснення майбутнього акту агресії такого роду. Це також є метою Багатосторонньої моделі заходів щодо репарацій.

Репарації шкоди Україні: Шлях до міжнародних заходів

Проект висновків щодо російських активів за кордоном

Агресія Росії проти України, яка почалася в 2014 році, а в 2022 році супроводжувалася вторгненням і звірствами такого масштабу, якого в Європі не було з часів Другої світової війни, тягне за собою правове зобов'язання Росії відшкодувати збитки, завдані порушенням Росією міжнародного права. Уряди, які сьогодні підтримують Україну, справедливо зосереджувалися на невідкладних потребах її самозахисту. Однак відбудова України та компенсація окремим українцям збитків, яких вони зазнали внаслідок російської агресії, потребуватимуть довгострокового планування — і величезних фінансових сум.

Задля визначення доступних варіантів виконання правового зобов'язання Росії щодо виплати репарації, Інститут «New Lines» скликав Експертну групу з питань репарацій, до складу якої входять експерти з міжнародного права, міжнародних фінансів і постконфліктної реконструкції. Експертна група з питань репарацій у цій доповіді пропонує урядам створити Компенсаційну комісію для розгляду позовів щодо фінансової компенсації та Компенсаційний фонд для задоволення компенсацій, призначених на користь України та її громадян. Передбачаючи, що Росія не визнає своєї правової відповідальності за агресію проти України, а тим більше добровільно не внесе фінансові ресурси до Компенсаційного фонду, Експертна група в цьому звіті розглядає варіанти, доступні урядам для вилучення російських активів, державних та приватних, по всьому світу.

У цьому звіті розглядаються виклики, які можуть виникнути в національному та міжнародному законодавстві, оскільки уряди переслідуватимуть російські активи для створення Компенсаційного фонду. У звіті також розглядаються виклики в ширшому контексті. Росія, яка є постійним членом Ради Безпеки, оголосивши, що Україна, держава-засновниця ООН і найбільша країна Європи, не має права на існування, веде війну на знищення України та її народу. Нездатність здійснити повне відшкодування збитків Україні, спричинених грубими порушеннями міжнародного порядку Росією, перекладе ці витрати на об'єкт цих порушень і, відповідно, звільнить Росію від цих витрат. Подібно до того, як територіальні поступки Росії або прийняття продиктованих Росією політичних преференцій створили б стимул для майбутньої агресії, такий самий ефект матиме неспроможність надати репарації у повному обсязі. Ані "заснований на правилах порядок", ані геополітичний порядок

не вистоять, якщо російська практика територіальної агресії вкорениться таким чином.

Звіт складається з 13 проєктів висновків. Проєкт висновків передбачає Багатосторонню модель заходів щодо репарацій (БМЗР) для конфіскації російських активів і передання їх Компенсаційному фонду; і Компенсаційну комісію, що має враховувати попередні багатосторонні процедури щодо компенсації, такі як та, що була встановлена після агресії Іраку проти Кувейту, для впорядкованого вирішення претензій щодо покриття фінансово оцінюваної шкоди, спричиненої агресією Росії.

Примітки до кожного проєкту висновків містять вибрані зауваження з практики держав і загальних норм міжнародного права, а також національного конституційного права.

Як міжнародне право, так і національні конституційні системи захищають від свавільного заволодіння приватними активами, а міжурядові відносини спираються на дотримання презумпції імунітету активів держави від судових оскаржень. Проте після найсерйозніших у сучасній історії порушень міжнародного миру уряди винайшли способи притягнути держави до відповідальності, зокрема, змусивши їх нести фінансові витрати за заподіяну ними шкоду. Агресія Росії проти України є найсерйознішим порушенням міжнародного миру за останні два покоління. Росія та її найбагатші приватні громадяни та підприємства отримали прибуток історичного масштабу від торгівлі, інвестицій та фінансових операцій, які були б неможливими без миру. Перш ніж запропонувати Росії повернутися до стабільних міжнародних відносин, уряди повинні розглянути варіанти, як змусити Росію понести фінансові витрати за свою агресію. Експертна група з питань репарацій презентує цей звіт і проєкт висновків як відправну точку у допомозі урядам у цьому завданні.

Багатостороння модель заходів щодо репарацій: Проект висновків стосовно російських активів за кордоном

Висновок I: Агресія Росії проти України є посяганням на загальний світовий порядок такого масштабу та роду, який не мав прецедентів з 1945 року.

Висновок II: Україна як держава та українські громадяни як фізичні особи за міжнародним правом мають право на репарації за шкоду, завдану агресією Росії.

Висновок III: Репарації за шкоду, завдану внаслідок агресії Росії, включатимуть, наскільки це можливо, реституцію, що відновить стан справ, який існував до початку агресії Росії.

Висновок IV: Репарації за шкоду, завдану внаслідок агресії Росії, включають компенсацію для покриття всіх тих збитків, підтверджених як таких, що спричинені агресією Росії, і які підлягають фінансовій оцінці.

Висновок V: Відповідно до міжнародного права, конституційного права та внутрішніх законодавчих, виконавчих і судових процедур, кожна держава, яка приймає цей проект висновків, ухвалить і запровадить правила вилучення та конфіскації російських активів, включно з активами російської держави і активами російських фізичних і юридичних осіб, які знаходяться під юрисдикцією цієї держави.

Висновок VI: Російські активи, конфісковані відповідно до Висновку V вище, повинні бути передані в довірчу власність і адмініструватися Компенсаційним фондом, уповноваженим відповідно до національного законодавства та міжнародної угоди.

Висновок VII: Для забезпечення впорядкованого розрахунку компенсації відповідно до міжнародного права створюється Компенсаційна комісія. Україна як держава, включаючи державні органи, а також українські приватні фізичні та юридичні особи можуть мати право подавати на розгляд Компенсаційної комісії позови про відшкодування. Компенсаційна комісія приймає рішення відповідно до правил і процедур, які вона прийняла.

Висновок VIII: У рішеннях, які вона приймає, Компенсаційна комісія визначає для кожного позивача, чи завдала агресія Росії шкоду, яка підлягає фінансовій оцінці, і, якщо вона встановлює, що агресія Росії завдала такої шкоди, суму компенсації.

Висновок IX: У процесі створення внутрішніх правил та процедур та у процесі прийняття рішень Компенсаційна комісія повинна належним чином враховувати інтерес забезпечення справедливого та впорядкованого розподілу компенсації для всіх позивачів, щодо яких вона встановила, що агресія Росії завдала шкоди, яка підлягає фінансовій оцінці.

Висновок X: Компенсаційний фонд розподіляє компенсацію серед позивачів згідно з рішеннями Компенсаційної комісії.

Висновок XI: Кожна держава, яка приймає цей проект висновків, визнає та вводить у дію у своєму національному законодавстві повноваження Компенсаційного фонду розподіляти компенсацію серед позивачів відповідно до рішень, ухвалених Компенсаційною комісією, і визнає такі рішення як остаточні, такі, що підлягають виконанню, і без права на апеляцію чи інше оскарження.

Висновок XII: Для цілей встановлення та оцінки збитків часові рамки російської агресії мають відраховуватися від початку збройних дій Росії проти України в лютому 2014 року до дати у майбутньому, коли буде встановлено, що збройні сили Росії припинили незаконне перебування в Україні та припинили діяти проти неї.

Висновок XIII: Юридично зобов'язуюча багатостороння угода повинна бути укладена відповідно до цього проєкту висновків та для його подальшої імплементації.

Примітки до проєкту висновків стосовно російських активів за кордоном

Висновок I

Агресія Росії проти України є посяганням на загальний світовий порядок такого масштабу та роду, який не мав прецедентів з 1945 року.

Примітка (1) Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року передбачає загальне умиротворення міжнародних відносин, зокрема, вимагаючи відповідно до Статті 2(4) утримання всіх членів від застосування сили або погрози її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави. Укладачі Статуту мали за плечима півстолітні зусилля, спрямовані на дотримання загальної заборони застосування сили або погрози силою, включно з провалом цих зусиль щодо відвернення Другої світової війни.¹

Примітка (2) Формулювання Статті 2(4) Статуту розглядає поняття «територіальна цілісність» і «політична незалежність» як важливі у рівній степені. Проте практика держав з 1945 року приділяє особливу увагу сталості домовленостей щодо розмежування кордонів, досягнутих між державами. Це проілюстровано, зокрема, в Декларації про дружні відносини 1970 року (перший Принцип),² Визначенні агресії 1974 року (Стаття 5),³ Гельсінському Заключному акту 1975 року (Принцип III),⁴ Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року (Стаття 62)⁵ та Віденській конвенції про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року (Статті 11, 12).⁶ Спроби змінити кордони силою чи погрозами суперечать Статуту та геополітичному порядку останніх 77 років.

Примітка (3) Держави дотримуються правила остаточності постколоніальних кордонів в усьому світі, які підлягають лише узгодженим змінам, наприклад, шляхом переговорів або врегулювання спорів на основі угоди в окремому від обох сторін форумі.⁷ За межами постколоніального контексту соціалістичні федерації в Європі розпалися в 1990-х роках — тобто Чехословаччина, Югославія та СРСР — та вони визнали, що їхні попередні внутрішні кордони на конституційному рівні тепер становлять їхні міжнародні кордони, і що ці кордони є встановленими та остаточними між ними. У Мінських і Алма-Атинських документах від грудня 1991 року⁸ Російська Федерація прийняла положення щодо кордонів, які існували між «союзними республіками» СРСР відповідно до законодавства СРСР, яке було чинним на той час. Російська Федерація підтвердила своє визнання власного кордону з Україною в низці інших документів протягом 1990-х і 2000-х років, включно з Будапештським меморандумом 1994 року, згідно з яким Україні було надано всеосяжну територіальну гарантію та гарантію безпеки в обмін на приєднання України до

Договір про нерозповсюдження ядерної зброї як держави, що не володіє ядерною зброєю⁹; Угода між Україною та Російською Федерацією про подальший розвиток міждержавних правовідносин¹⁰; Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією¹¹; та Договір про українсько-російський державний кордон 2003 року, який детально встановлює кордон між двома державами.¹² До лютого 2014 року, коли вона вторглася в Україну та силоміць анексувала український півострів Крим, Росія жодним офіційним чином не вказувала на будь-які невирішені територіальні питання між нею та Україною або на будь-яке серйозне питання прав людини в Україні.¹³

Примітка (4) Інші випадки застосування сили з 1945 року не дають нам жодної точної аналогії агресії Росії проти України. Застосування сили Іраком проти Кувейту та одночасна анексія території цієї держави були грубим порушенням міжнародного права та спонукали Раду Безпеки ООН діяти відповідно до глави VII Статуту ООН¹⁴, проте, на відміну від Росії, Ірак не є постійним членом Ради Безпеки, тому Ірак не міг накласти вето на колективні примусові дії у відповідь на агресію Іраку.¹⁵ Інші конфлікти, що посягали на кордони, або не мали нічого спільного з врегульованими міждержавними кордонами (наприклад, застосування сили Індією для включення колоніальних ексклавів Португалії до складу Індії не стосувалося врегульованих міждержавних кордонів: за визначенням колоніальна територія не є юридично невід'ємною частиною метрополії згідно з міжнародним правом, і остаточний статус такої території не є врегульованим питанням), або стосувалися відносно незначних прикордонних районів, а не цілих провінцій, регіонів або держав (наприклад, конфлікт між Еритреєю та Ефіопією; сутички між Таїландом і Камбоджею з приводу храму Преахвіхеа). У будь-якому випадку, за умовним винятком агресії Іраку проти Кувейту, до агресії Росії проти України жодна держава з 1945 року не намагалася повністю знищити та поглинути іншу державу.

Примітка (5) Держави мирно співіснували з 1945 року; з того часу не відбулося загального порушення міжнародного порядку, як це було в період між 1789 та 1815, 1914 та 1918 або 1939 та 1945 роками. Розвиток міжнародного права та міжнародних інститутів з 1945 року, безпрецедентний за масштабами та змістом, можна простежити у загальній безпековій ситуації, в якій здебільшого агресія, подібна до тієї, яку Росія зараз здійснює проти України, була відсутня. Це середовище навряд чи збережеться, якщо результати російської агресії закріпляться.

Висновок II

Україна як держава та українські громадяни як фізичні особи за міжнародним правом мають право на репарації за шкоду, завдану агресією Росії.

Примітка (1) Кожне міжнародно-протиправне діяння держави тягне за собою міжнародну відповідальність цієї держави, тобто держава притягується до відповідальності за міжнародним правом за свої діяння, які порушують міжнародне право.¹⁶ Якщо держава несе міжнародну відповідальність, вона, відповідно, несе загальне зобов'язання у повному обсязі виплатити репарації за завдану шкоду, заподіяну її міжнародно-протиправним діянням.¹⁷ Іншими словами, загальне зобов'язання виплатити репарації у повному обсязі є невід'ємною частиною міжнародної відповідальності держави; не є обов'язковим, щоб держава окремо надавала згоду на виплату репарацій у повному обсязі. Зокрема (*a fortiori*) це стосується ситуації, коли протиправне діяння є актом міжнародної агресії.¹⁸

Примітка (2) Зобов'язання відповідальної держави, яке включає обов'язок у повному обсязі виплатити репарації за завдану шкоду, завдану її міжнародно-протиправним діянням, стосується репарацій як за матеріальні, так і моральні збитки.¹⁹

Примітка (3) Хоча право відповідальності держави виникло як право, що регулює відносини між суверенними державами, тобто міждержавні відносини, сучасне міжнародне право також передбачає зобов'язання держави виплатити репарації у повному обсязі, якщо її міжнародно-протиправні дії завдали шкоду фізичним особам. Це аспект правової доктрини, який може мати наслідки на практиці (наприклад, у встановленні правоздатності в процедурах врегулювання спорів): чи мають особи, які постраждали від протиправних діянь відповідальної держави, права згідно з міжнародним правом, які прямо протиставляються відповідальній державі, чи, натомість, лише права, які є похідними від прав потерпілої держави. Згідно з різними міжнародними угодами, зокрема сучасними інвестиційними договорами та договорами про права людини, фізичні та юридичні особи мають права за міжнародним правом, які прямо протиставляються відповідальності держав за певні порушення міжнародного права.²⁰ Такі особи також продовжують користуватися дипломатичним захистом, процесом, у межах якого держава може підтримати позов особи проти іншої держави.²¹

Примітка (4) На основі Європейської конвенції з прав людини, як окремі особи, так і держави подавали заяви до Європейського суду з прав людини, який ухвалював у їхніх справах рішення, включно з присудженням фінансової компенсації, щодо порушень прав у зв'язку зі збройною окупацією національної території.²² Україна 28 лютого 2022 подала заяву до Суду проти Росії; 1 березня 2022 року Суд ухвалив термінові тимчасові заходи, вимагаючи від Росії припинити використання нею збройної сили в Україні, а 4 березня 2022 року ухвалив додаткові тимчасові заходи за заявами, які окремі українці подали проти Росії. Виключення Росії з Ради Європи²³, неучасть у міжнародних процедурах врегулювання спорів та невиконання рішень міжнародних судів ставлять під

сумнів те, чи заяви, подані до Європейського суду з прав людини, призведуть до безпосередньої виплати Росією репарацій Україні чи українцям.²⁴ З подібних причин інші позови України — подані до Міжнародного суду ООН²⁵; позови на основі Конвенції ООН з морського права;²⁶ а також такі, що були подані на основі двосторонніх інвестиційних договорів²⁷ — навряд чи призведуть безпосередньої виплати репарацій.

Примітка (5) Будь-яка нова процедура, яка буде запроваджена поза існуючими договірними рамками для прийняття рішень про репарації за шкоду, завдану агресією Росії проти України, порушить питання політичного рішення щодо самостійного права окремих постраждалих українців (і постраждалих українських підприємств та інших організацій) на репарації у повному обсязі за завдані збитки, протиставлені відповідальності Росії, або права на отримання репарацій у повному обсязі за завдані збитки як похідного від прав України як держави. Проте міжнародна практика чітко підтримує виплату репарацій у повному обсязі за завдані збитки окремим постраждалим українцям (та постраждалим українським підприємствам та іншим організаціям), а також українській державі. Оскільки надзвичайно велика кількість українців (мільйони людей), ймовірно, матимуть обґрунтовані позови, держави при організації процесу розгляду позовів сприятимуть упорядкованому та ефективному розгляду, якщо вони ухвалять відповідні процедури та також розглянуть, за умови доцільності, ставки фіксованої суми, адаптовані до конкретних видів та тяжкості збитків.²⁸

Висновок III

Репарації за шкоду, завдану внаслідок агресії Росії, включатимуть, наскільки це можливо, реституцію, що відновить стан справ, який існував до початку агресії Росії.

Примітка (1) Оскільки загальне зобов'язання виплатити репарації у повному обсязі є невід'ємною частиною правової відповідальності держави, тож і зобов'язання «знищити всі наслідки незаконного діяння та відновити ситуацію, яка, ймовірно, існувала б, якби це діяння не було вчинено», є такою ж невід'ємною частиною цієї відповідальності.²⁹ Очевидним кроком до «знищення всіх наслідків» агресії Росії проти України буде припинення російської військової присутності в Україні та збройних атак на Україну, адже їх припинення є юридичним зобов'язанням, що є логічним елементом правової відповідальності Росії.³⁰ Крім зобов'язання щодо припинення (і супутнього зобов'язання щодо неповторення), Росія зобов'язана здійснити реституцію Україні, «тобто відновити ситуацію, яка існувала до вчинення протиправного діяння».³¹

Примітка (2) Зобов'язання здійснити реституцію обмежується матеріальною можливістю: Росія не зобов'язана здійснювати за межами того, що є матеріально можливим.³² Росія

також не зобов'язана здійснювати реституцію, «яка включає тягар, що є не пропорційним вигоді, яка виникає з реституції замість компенсації».³³ Щодо першої вимоги — матеріальної можливості — Росія, очевидно, не може повернути до життя величезну кількість мирних жителів, які загинули через вчинену нею агресію. Вона також не може відновити тілесну та емоційну цілісність подальшої величезної кількості цивільних осіб, які зазнали інших крім смерті видів шкоди внаслідок її агресії. Реституція також неможлива для військовослужбовців ЗСУ, які були вбиті внаслідок незаконної війни Росії або отримали тілесні ушкодження. Подібна правова ситуація також стосується фізичною власності, яка «була знищена або принципово змінила свій характер, або чий стан не може бути відновлений до *status quo ante* з якоїсь [іншої] причини»³⁴, і тут також Росія не зможе здійснити реституцію.

Примітка (3) Щодо другої вимоги — пропорційності — обмеження щодо зобов'язання Росії здійснювати реституцію є менш чіткими. Наприклад, для Росії може бути обтяжливим здійснення реституції щодо масового примусового вивезення дітей з України та їхнього розміщення під опікою російських сімей у віддалених частинах Росії, але грубий характер цього протиправного діяння і масштаб завданих ним ушкоджень, неспівмірні з будь-яким тягарем щодо заходів з повернення дітей. Комісія міжнародного права, розглядаючи форму та обсяг репарацій, належних постраждалій державі, припустила, що «випадки реституції ... які стосуються повернення осіб, майна або території постраждалої держави» не викликають сумнівів щодо «відповідних прав і компетенції відповідних держав»³⁵ — що можна тлумачити таким чином, що питання пропорційності між вигодою та тягарем у таких випадках матимуть меншу значущість, ніж в інших випадках.³⁶

Примітка (4) Навіть у випадках, які порушують питання пропорційності, міжнародна практика свідчить про те, що ризики та тягарі, пов'язані з порушенням міжнародного права, повинні бути покладені головним чином на відповідальну державу, тобто на державу, діяння якої становило порушення. Теза про те, що оцінка пропорційності має надавати перевагу потерпілій державі, а не відповідальній державі, відображена, наприклад, у справі Великого Бельта (*Great Belt*). Відповідач стверджував, що демонтаж мосту через Великий Бельт — тобто виплата репарацій у формі реституції — була б «надмірно обтяжливою».³⁷ Міжнародний суд ООН, однак, застеріг, що «в принципі... якщо буде встановлено, що будівництво об'єктів пов'язане з порушенням закону, ймовірність [демонтажу] не може і не повинна бути апіорі виключена до судового висновку про те, що такі роботи не повинні бути продовжені або повинні бути змінені чи демонтовані».³⁸ Це застереження узгоджується з пріоритетністю, яку міжнародне право надає реституції серед можливих форм відшкодування. Як прокоментувала Комісія з міжнародного права ООН, реституція «посідає перше місце серед форм відшкодування».³⁹

Висновок IV

Репарації за шкоду, завдану внаслідок агресії Росії, включають компенсацію для покриття всіх тих збитків, підтверджених як таких, що спричинені агресією Росії, і які підлягають фінансовій оцінці.

Примітка (1) Як зазначалося вище (Висновок III, Примітка [2]), юридичне зобов'язання виплатити репарації у формі реституції обмежується матеріальною можливістю це зробити. Загарбницька війна Росії завдала шкоди у великих масштабах, яку матеріально неможливо буде виправити шляхом реституції. Тобто Росія фактично не може відновити status quo ante щодо багатьох ушкоджень, завданих її агресивною війною (наприклад, загибель цивільних і військових; тілесні та емоційні ушкодження; знищення фізичної власності). Відповідно, Росія зобов'язана компенсувати завдану шкоду⁴⁰, і компенсація покриватиме будь-яку шкоду, яка підлягає фінансовій оцінці.⁴¹

Примітка (2) Компенсація «є, мабуть, найбільш поширеною [формою репарацій] в міжнародній практиці».⁴² Міжнародна практика позовів містить приклади компенсаційних розрахунків для багатьох видів шкоди. Звернувшись до, наприклад, рішень про задоволення шкоди в інвестиційних спорах за двосторонніми інвестиційними договорами, рішень Міжнародного Суду ООН у справах між державами та рішень Європейського суду з прав людини як за індивідуальних заявами, так і у справах між державами, можна розглянути діапазон видів шкоди, за які відповідальні держави, як було встановлено, повинні були виплатити компенсацію, а також діапазон компенсаційних розрахунків для видів шкоди.⁴³

Примітка (3) Шкода, завдана державі, не обмежується матеріальною шкодою. Шкода також може бути наслідком «[не]законних діянь проти нематеріальних інтересів, таких як діяння, що стосуються честі, гідності або престижу держави».⁴⁴ Проте компенсація, у практиці міжнародних позовів, зазвичай не охоплює нематеріальні інтереси. Компенсація також не є способом покарання.⁴⁵ Зобов'язання здійснити репарації у формі компенсації можна визначити фразою «будь-яка шкода, яка підлягає фінансовій оцінці», тобто будь-яка шкода, котру можна оцінити у фінансовому вимірі».⁴⁶

Примітка (4) Шкода, яка підлягає фінансовій оцінці, охоплює як шкоду, завдану самій державі (її власності чи службовцям, або щодо витрат, понесених для відшкодування або пом'якшення ефекту шкоди, спричиненої міжнародно-протиправним діянням), так і збитки, завдані [її] громадянам, особам чи компаній»,⁴⁷ включно з втратою прибутку.⁴⁸ Конкретних «типів збитків, що підлягають відшкодуванню» є чимало. Вони включають (як невичерпний перелік прикладів) знищення повітряних або морських суден; шкоду, завдану державній власності; збитки від забруднення, включаючи радіаційну шкоду; побічні збитки, що виникають, наприклад, внаслідок державних витрат на пенсії та

медичні витрати державних службовців, яким було завдано збитків внаслідок протиправних діянь; поранення окремих громадян; екологічні збитки та виснаження природних ресурсів.⁴⁹ Україна може «вимагати компенсацію щодо особистих збитків, завданих їй посадовим особам або громадянам, понад будь-які прямі збитки, яких вона сама могла зазнати»⁵⁰ внаслідок агресії з боку Росії.

Примітка (5) Хоча компенсація не є засобом покарання, і тому міжнародна практика позовів загалом не підтримує присудження компенсаційних сум за будь-яку шкоду, що перевищує ту, що підлягає фінансовій оцінці, додаткові суми можуть бути присуджені як форма сатисфакції.⁵¹ У практиці позовів сатисфакція присуджується головним чином у випадках, коли ні реституція, ні компенсація не були достатніми для повного відшкодування постраждалій державі.⁵² Присуджена сатисфакція зазвичай складається з визнання відповідальною державою того, що її поведінка була протиправною, висловлення цієї державою офіційного вибачення та каяття. Враховуючи те, що Російська Федерація не надаватиме сатисфакції, визнаючи свою юридичну відповідальність, висловлюючи каяття або приносячи вибачення, цільовий фонд або інший фінансовий захід компенсації може бути прийнятий як сатисфакція.⁵³ Такі репарації будуть додатковими до компенсаційних заходів, прийнятих як частина реалізації несення відповідальності Росії перед Україною.

Висновок V

Відповідно до міжнародного права, конституційного права та внутрішніх законодавчих, виконавчих і судових процедур, кожна держава, яка приймає цей проєкт висновків, ухвалить і запровадить правила вилучення та конфіскації російських активів, включно з активами російської держави і активами російських фізичних і юридичних осіб, які знаходяться під юрисдикцією цієї держави.

Примітка (1) Право про відповідальність держави за міжнародно-протиправні діяння сформулювалося в основному через практику вирішення спорів, тобто в ситуаціях, коли і потерпіла держава, і держава, відповідальна за шкоду, погодилися на юрисдикцію незалежної від них інституції для визначення їхніх відповідних прав та обов'язків, включно із зобов'язаннями щодо репарацій; і через договірну практику та переговори, тобто в умовах, коли обидві держави так само погодилися на врегулювання своїх розбіжностей. Здається малоімовірним, що Російська Федерація погодиться в нинішній геополітичній обстановці надати Україні повну репарацію за шкоду, завдану російською війною та агресією. Тому виникає необхідність розглянути кроки, які Україна та інші держави та міжурядові організації можуть зробити за відсутності згоди Росії, для забезпечення Україні та її громадянам репарацій у повному обсязі.

Примітка (2) Терміни «вилучення» і «конфіскація» використовуються без заперечення варіацій у точному значенні чи термінології, що використовується в конкретних національних юрисдикціях або в міжнародній судовій практиці відповідно до низки міжнародних процедур. Посилаючись на вилучення або конфіскацію російських активів, ці проекти висновків мають на меті розмежувати тимчасові запобіжні заходи, які зазвичай називають замороженням активів, згідно з якими право власності на активи не змінюється, і заходи, згідно з якими право власності переходить до іншого власника. У цьому контексті вилучення або конфіскація позначають другу ситуацію.⁵⁴

Примітка (3) Держави в період з 1945 року і дотепер не мали жодної нагоди здійснити вилучення активів держави-агресора та її громадян у тому масштабі, до якого закликають сьогодні щодо активів Росії. Єдиний порівнювальний випадок агресії після 1945 року — агресія Іраку проти Кувейту (див. Проект висновку I, Примітка [4] вище) — мав чіткі відмінності. Зокрема, Рада Безпеки діяла відповідно до глави VII у відповідь на агресію Іраку, в тому числі у формі режиму санкцій, який накладав комплексні обмеження на іракську власність за кордоном. Крім того, активи Іраку під юрисдикцією інших держав були не такими великими, як активи Росії, і міжнародний консенсус проти Іраку відкрив двері для обтяження нафтових доходів Іраку та використання цих доходів для фінансування компенсаційних виплат. Питання того, чи будуть держави в змозі обтяжувати нові надходження з Росії таким чином, залишається відкритим.

Примітка (4) Після Другої світової війни було вжито багатосторонніх заходів для створення пулу активів, отриманих з державних і приватних активів колишнього Німецького Рейху. Зібравшись у Парижі в листопаді та грудні 1945 року (тобто приблизно через шість місяців після перемоги в Європі), союзники домовилися про Паризьку угоду про репарації, яку вони прийняли 14 січня 1946 року.⁵⁵ Паризька угода про репарації передбачала вилучення, серед іншого, німецької приватної власності на території Високих Договірних Сторін. Вона також закликала до переговорів з нейтральними країнами, які не є Високими Договірними Сторонами, задля організації передачі німецької приватної власності в цих країнах до пулу активів, створеного на основі угоди.⁵⁶ Стаття 6(А) угоди передбачала, що «кожен Уряд, що підписав Угоду, згідно з процедурами, які він обере, утримує або розпоряджається ворожими активами Німеччини в межах своєї юрисдикції таким чином, щоб запобігти їх поверненню у власність або під контроль Німеччини, і стягує з таких активів свою частку репарацій».⁵⁷ З огляду на таку диспозицію союзники не робили відмінностей між державною та приватною власністю.⁵⁸

Примітка (5) Заперечення згідно з національним законодавством, у тій мірі, в якій вони були висунуті, не завадили укладенню Паризької угоди про репарації 1946 року, і країни продовжили інкорпорувати умови Угоди у своє національне законодавство. Наприклад, Конгрес Сполучених Штатів Законом 1948 року «Про претензії, пов'язані з війною»⁵⁹ додав

розділ до Закону «Про торгівлю з ворогом», який забороняє повернення активів, визначених відповідно до положень Паризької конференції.⁶⁰

Примітка (6) Ворожі активи, заморожені в Сполучених Штатах під час Другої світової війни, оцінювалися майже у 8 мільярдів доларів США на період 1949 року.⁶¹ Це правда, що сучасні правники визнавали, що заморожування активів викликало менше юридичних проблем, ніж конфіскація або «передача» активів.⁶² Коли в уряді Сполучених Штатів справа дійшла до передачі прав ворожих активів, старший юрист Міністерства юстиції зауважив, що «деякі власники такого майна — особливо банки та великі комерційні організації — схоже, мають глибоко вкорінену, мабуть інстинктивну, відразу до передачі великих сум коштів на відкриту вимогу урядового агентства».⁶³ Суди США, однак, підтримали заходи урядового уповноваженого щодо арешту ворожих активів.⁶⁴

Примітка (7) Подібним чином, під час парламентських дебатів у Сполученому Королівстві після Другої світової війни, сприймалося як належне, що активи громадян Німеччини у Сполученому Королівстві (вартість яких становила близько 15 мільйонів фунтів стерлінгів на період 1949 року) не підлягатимуть поверненню.⁶⁵ Обсяг будь-яких прав або засобів правового захисту, які мали німецькі громадяни щодо їхнього майна у Сполученому Королівстві на основі Закону 1939 року «Про торгівлю з ворогом» та положеннями Паризької угоди про репарації 1946 року, був обмежений до рівня обсягу прав та засобів правового захисту, що надавалися між цими громадянами Німеччини у їх правовідносинах з німецьким урядом.⁶⁶

Примітка (8) Хоча уряди використали чинне національне законодавство, щоб заморозити великі суми російських грошей⁶⁷, чинне національне законодавство навряд чи міститиме положення, які будуть прийнятними для конфіскації російських активів.⁶⁸ Держави, які беруть участь у моделі репарацій, запропонованій у цьому Проекті висновків, мають розглянути можливість вдатися до законотворчості відповідно з їхнім конституційним законодавством і зобов'язаннями щодо прав людини⁶⁹, щоб уможливити конфіскацію російських активів з метою внеску у фінансовий пул для надання компенсації Україні та українцям.⁷⁰

Примітка (9) Як це зробили Сполучені Штати після Другої світової війни, держави, які сьогодні беруть участь у моделі репарацій, запропонованій у цьому Проекті висновків, повинні розглянути можливість прийняття процедур для захисту приватних інтересів від помилкового вилучення або конфіскації активів.⁷¹

Примітка (10) Експерти в галузі права висловлюють стурбованість тим, що заходи, які призупиняють або обходять державний імунітет Росії, створять прецедент, що потенційно призведе до майбутньої ерозії державного імунітету, включно з суверенним імунітетом

держав, які вилучали та конфіскували російські активи відповідно до пропозицій у цьому Проекті висновків. Однак таке занепокоєння є недоречним. Вилучення та конфіскація російських активів є засобом правового захисту в ситуаціях крайньої необхідності (*in extremis*): засіб правового захисту спрямований на шкоду, яка є результатом акту міжнародної агресії такого роду та масштабу, який не має прецедентів у міжнародній практиці з 1945 року. Вторгнення Росії в Україну, яке є явним порушенням міжнародного права саме по собі, супроводжується заявленими російськими воєнними цілями такого масштабу, якого не було з часів Другої світової війни. Заявлені воєнні цілі Росії включають знищення України як держави та українців як народу чи етнічної групи, а також заявлені додаткові цілі війни Росії включають «відновлення» територіальних і морських кордонів Російських імперій у минулому, наприклад кордони часів СРСР. Нинішню ситуацію однозначно варто сприймати як унікальну і таку, яка навряд чи матиме точні аналоги у майбутній практиці. Дійсно, головною метою міжнародної реакції на агресію Росії є стримування та недопущення вчинення Росією чи будь-якою іншою державою майбутнього акту агресії такого роду.

Примітка (11) Хоча, згідно із загальним міжнародним правом щодо імунітету держав, серйозність або тяжкість порушення міжнародного права не позначається на імунітеті⁷², держави можуть через процеси формування звичаєвих норм або, більш безпосередньо, через договір, уточнити або змінити чинні норми. Наведена тут пропозиція щодо засобу правового захисту *in extremis* не є пропозицією щодо стратегії аргументації позовів в судах чи трибуналах згідно з чинним правилами. Натомість ця пропозиція є політичною. Це пропозиція для ухвалення державами нових правил для обмеження або призупинення імунітету Росії в тій мірі, в якій це необхідно для реалізації міжнародно-правової відповідальності Росії за її агресію проти України.⁷³

Примітка (12) Правила, які держави приймають і впроваджують для вилучення та конфіскації російських активів, можуть бути сформульовані таким чином, щоб чітко вказати на те, що заходи проти російських активів є особливим засобом правового захисту. Наприклад, процеси вилучення та конфіскації можуть посилатися на резолюцію Ради Безпеки 2623 від 27 лютого 2022 року, першій у своєму роді за 40 років, яка закликала Генеральну Асамблею скликатись за процедурою «Єдність заради миру» та мала за результат ухвалення Генеральною Асамблеєю 2 березня 2022 року резолюції ES-11/1, в якій Генеральна Асамблея «рішуче засуд[ила] агресію Російської Федерації проти України» та «вимага[ла], щоб Російська Федерація негайно, повністю та беззастережно вивела всі свої військові сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів».⁷⁴ (Див. нижче Висновок XII, Примітка [4]). Національне законодавство може посилатися на цю процедуру ООН і ці визначення ООН як на необхідну передумову для здійснення процесу вилучення та конфіскації активів, які в іншому випадку користувалися б імунітетом.⁷⁵

Характер процедури та визначень, що застосовуються раз у покоління, наочно демонструє, що тільки за найвинятковіших обставин шляхи для здійснення запропонованих повноважень можуть відкриватися.⁷⁶

Примітка (13) Подібні обмежувальні формулювання можуть бути включені в багатосторонню міжнародну угоду, запропоновану цим Проєктом висновків.⁷⁷

Примітка (14) Вилучивши та конфіскувавши російські активи, держави потім зможуть передати ці активи безпосередньо чи опосередковано Україні та окремим українським особам, фізичним чи юридичним.

Висновок VI

Російські активи, конфісковані відповідно до Висновку V вище, повинні бути передані в довірчу власність і адмініструватися Компенсаційним фондом, уповноваженим відповідно до національного законодавства та міжнародної угоди.

Примітка (1) Загальне міжнародне право не містить правил, які б точно вказували на те, як держави можуть створювати та керувати інституцією, у рамках якої консолідуватимуться кошти, отримані з різних джерел, з метою подальшого розподілу. Проте уже певний час існують міжнародні домовленості, які принаймні в загальних рисах подібні до трастових фондів, які існують в рамках національних правових систем.⁷⁸

Примітка (2) Раніше Рада Безпеки вже створювала трасти, а Секретаріат ООН у деяких випадках виконував функції розпорядника.⁷⁹ Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку й інші міжнародні установи також створювали трасти. Держави також робили це в рамках двосторонніх та інших багатосторонніх угод. Трасти, створені на міжнародному рівні, отримали міжнародну правосуб'єктність у тій мірі, в якій це необхідно для виконання покладених на них функцій.⁸⁰

Примітка (3) Цілі, заради яких держави та міжурядові інституції створюють органи у формах, аналогічних трасту, є різноплановими. Наприклад, Генеральна Асамблея розмістила кошти на «спеціальних рахунках» для фінансування миротворчої діяльності, моніторингу миру та примусу до миру поза основним бюджетом ООН.⁸¹ Генеральна Асамблея також створила фонди добровільних внесків для корінних народів, для жертв катувань, і для запобігання сучасним формам рабства.⁸²

Примітка (4) Компенсаційний фонд Кувейту є особливо ілюстративним прикладом для процесу розгляду державами моделі виплат репарацій для України. Рада Безпеки створила Компенсаційний фонд Кувейту разом з Компенсаційною комісією для здійснення

виплати Іраком репарацій Кувейту за шкоду, завдану агресією Іраку проти Кувейту. Резолюція Ради Безпеки 687 від 8 квітня 1991 року, передбачаючи, серед іншого, суттєве роззброєння Іраку та постійну перевірку дотримання цього положення,⁸³ у пункті 16 «підтверд[ила], що Ірак ... [був] відповідальним за міжнародними правом за будь-які прямі збитки, шкоду — у тому числі шкоду навколишньому середовищу та виснаження природних ресурсів — або шкоду, заподіяну іноземним урядам, громадянам і корпораціям у результаті його незаконного вторгнення та окупації Кувейту». Резолюцією Ради Безпеки 687 (1991) також було прийнято рішення «створити фонд для виплати компенсацій за позовами, які підпадають під дію пункту 16, і заснувати комісію, яка буде керувати фондом».⁸⁵ Детальне введення в дію Компенсаційного фонду Кувейту було доручено Генеральному секретарю ООН (наприклад, адміністративні механізми, механізми надходження грошей до фонду, механізми виплати коштів фондом тощо).⁸⁶

Примітка (5) У той час як вето постійного члена завадить Раді Безпеки ухвалити резолюцію про впровадження юридичної відповідальності Росії за її агресію проти України, аналогічну резолюції Ради безпеки 687 (1991), держави можуть прийняти окрему багатосторонню угоду, спрямовану на майже аналогічний результат.⁸⁷ Така угода буде обмежена у наслідках які вона може мати для третіх сторін,⁸⁸ але, якщо держави, в яких розташовані значні російські активи, будуть серед її сторін, то угода досягне своєї функціональної мети: тобто, вона створить орган — Компенсаційний фонд — і надасть цьому органу повноваження та практичні засоби для отримання та зберігання коштів і, зрештою, для здійснення компенсаційних виплат відповідно до рішень, прийнятих Компенсаційною комісією.⁸⁹

Висновок VII

Для забезпечення впорядкованого розрахунку компенсації відповідно до міжнародного права створюється Компенсаційна комісія. Україна як держава, включаючи державні органи, а також українські приватні фізичні та юридичні особи можуть мати право подавати на розгляд Компенсаційної комісії позови про відшкодування. Компенсаційна комісія приймає рішення відповідно до правил і процедур, які вона прийняла.

Примітка (1) Інтереси здійснення правосуддя вимагають, що розрахунок компенсації для України, як держави, і для українських приватних, фізичних і юридичних осіб, має відбуватися впорядковано.⁹⁰ Оскільки російські активи, державні та приватні, перебувають у межах багатьох національних юрисдикцій, імовірно, що сторони за відсутності загального процесу подання позовів подаватимуть позови паралельно або конкуруючи одна з одною та відповідно до різних процесуальних і матеріальних норм. Позови, подані таким чином, створюють ризик того, що суди та трибунали, які розглядатимуть позови, прийматимуть непослідовні рішення з правових питань чи питань встановлення фактів.

Подання позовів таким чином також становить ризик того, що суди та трибунали ухвалюватимуть рішення чи постанови без урахування інтересів отримання належної компенсації для всіх постраждалих сторін. Саме з огляду на ці ризики держави, згідно з цим Проектом висновків, повинні створити Компенсаційну комісію з повноваженнями розглядати всі або більшість відповідних позовів.

Примітка (2) Міжнародна практика розгляду претензій включає приклади двосторонніх та багатосторонніх угод, які надають виняткову компетенцію одному національному чи міжнародному органу вирішувати справи. Наприклад, значна кількість двосторонніх інвестиційних міжнародних договорів надає виняткову компетенцію одному органу у вирішенні спорів. (У такому випадку орган вирішення спорів часто обирається позивачем, і він часто є міжнародним арбітражним судом). Згідно з Алжирськими угодами від 19 січня 1981 року Сполучені Штати пішли далі, погодившись «припинити всі судові процеси в судах Сполучених Штатів, пов'язані з позовами осіб та установ Сполучених Штатів проти Ірану та його державних підприємств, анулювати всі накладені арешти та винесені судові рішення, аби заборонити все подальше здійснення судочинства щодо цих позовів і забезпечити припинення таких оскаржень шляхом обов'язкового арбітражу».⁹¹

Примітка (3) Створення впорядкованого процесу розгляду претензій у Компенсаційній комісії не перешкоджає врахуванню фактів, встановлених іншими механізмами врегулювання спорів. Наприклад, можна передбачити, що висновки Європейського суду з прав людини або відповідних органів ООН та інших міжнародних органів з прав людини у відповідних випадках повинні бути прийняті як обов'язкові або авторитетні джерела під час розгляду Компенсаційної комісії.

Примітка (4) Як зазначалося вище⁹², Рада Безпеки відповідно до своєї резолюції 687 (1991) створила разом із Компенсаційним фондом Кувейту Компенсаційну комісію для розгляду позовів, пов'язаних із незаконним вторгненням Іраку до Кувейту. Знаний як Компенсаційна комісія ООН (ККООН), цей орган функціонував як допоміжний орган Ради Безпеки та ухвалював рішення щодо компенсацій.⁹³ Приблизно 1,5 мільйона позивачів подали заяви до ККООН, у результаті чого були присуджені компенсації.

Виплати для виконання рішень про задоволення позовів ККООН зрештою досягли цифри у 52,4 мільярда доларів США. Кошти для виконання рішень про задоволення позовів ККООН були отримані з доходів Іраку від продажу нафти відповідно до положення, ухваленого Радою Безпеки в резолюції 687 (1991).

Примітка (5) ККООН складалася з 19 груп уповноважених членів комісії, які розглядали та оцінювали позови. Рішення про задоволення позовів приймалися за умови їх схвалення Керівною радою. Уряди, міжнародні організації, компанії та приватні особи

мали право подавати позови до палат ККООН.⁹⁴ Керівна рада провела своє останнє засідання 9 лютого 2022 р, після чого оголосила про виконання свого мандату.⁹⁵ Слід зазначити, що між створенням ККООН та виконанням її мандату минуло понад 30 років. ККООН стала «першим прикладом того, як фізичні особи отримали можливість вимагати компенсацію від держави-агресора».⁹⁶

Примітка (6) Хоча загальновизнано, що відповідальність держави за шкоду, яку її протиправні діяння завдали іншій державі, включає відповідальність за шкоду, завдану приватним фізичним і юридичним особам потерпілої держави, міжнародне право не містить загального правила, яке б вказувало, хто і як повинен подавати позови про відшкодування таких збитків. Вже станом на вересень 2022 року Україна порушила справи в Міжнародному суді та Європейському суді з прав людини щодо правової відповідальності Росії за агресію проти України. Українські громадяни також порушили справи в останньому згаданому суді.⁹⁷ Репарації у повному обсязі Україні та її громадянам, включно з компенсацією, здійснюватимуться відповідно до процедури, яка розглядає всі відповідні претензії відповідно до узгоджених процесуальних та матеріально-правових норм. Оскільки міжнародне право не передбачає жодних загальних правил права заявляти претензії, держави, що створюють таку процедуру, повинні чітко вказати, які сторони або категорії сторін мають таке право.

Примітка (7) Держави, які формуватимуть Компенсаційну комісію, запропоновану згідно з цим Проектом висновків, повинні розглянути можливість надання повноважень широкій категорії потенційних позивачів. Категорія потенційних позивачів може поширюватися на всіх фізичних та юридичних осіб в Україні, які нададуть переконливі докази того, що вони зазнали шкоди внаслідок російської агресії та війни. Як згадувалося вище⁹⁸, ККООН (1991-2022 рр.) приймала та врегулювала позови, подані урядами, підприємствами та окремими особами. Однак інтереси процесуальної ефективності та справедливості вимагатимуть від держав, що створюють Компенсаційну комісію, розглядати питання комплексно.

З огляду на величезну кількість постраждалих українців, групові або «класові» позови є можливим варіантом процесуального засобу, який варто розглядати, а також слід розглянути інші підходи, включно з адміністративними механізмами, допоміжними або додатковими щодо Компенсаційної комісії.⁹⁹

Примітка (8) Задля пришвидшення процесу розгляду позовів і уникнення непослідовних рішень, держави також можуть розглянути варіант погодження певних правових засновків та попереднього встановлення фактів для цілей подальшого подання позовів до Компенсаційної комісії. Нормативні положення подібного роду були прийняті на міжнародному рівні в минулому. З посиланням на пункти 16 і 18 резолюції Ради Безпеки 687 (1991)¹⁰⁰ загальне питання відповідальності (тобто правової відповідальності) Іраку

згідно з міжнародним правом за шкоду, спричинену його агресією проти Кувейту, було визначено як вирішене. Держави в багатосторонньому інструменті, який утворить Компенсаційний фонд і Компенсаційну комісію для України, повинні визначити правову відповідальність Росії за загарбницьку війну, яку Росія веде проти України, і чітко вказати, що питання правової відповідальності Росії є врегульованим для цілей розгляду претензій та прийняття рішень Компенсаційною комісією. Також можуть бути обумовлені інші питання, як-от часовий вимір юрисдикції Компенсаційної комісії, який заслуговує окремої уваги (див. Висновок XII нижче). У відповідних випадках факти, встановлені в інших форумах, таких як Європейський суд з прав людини, також можуть бути прийняті з метою прискорення роботи Компенсаційної комісії (див. цей проєкт висновку, Примітка [3]).

Примітка (9) Держави, що утворюватимуть Компенсаційну комісію, повинні розглянути можливі механізми управління цим органом. У зв'язку з цим можна звернутися до прикладу Керівної ради ККООН, хоча будь-який механізм, який держави запровадять для управління Компенсаційною комісією України, повинен буде функціонувати незалежно від Ради Безпеки ООН, враховуючи фактично незворотну перспективу накладення вето постійним членом. У міжнародній практиці є багато прикладів багатосторонніх органів, створених поза інституційними рамками ООН, які успішно виконують свої функції.

Примітка (10) Багатосторонній інструмент, що створює Компенсаційну комісію, повинен надати повноваження Компенсаційній комісії ухвалювати належні для процесуального контексту правила процедури і час від часу змінювати такі правила, якщо це буде необхідно.

Висновок VIII

У рішеннях, які вона приймає, Компенсаційна комісія визначає для кожного позивача, чи завдала агресія Росії шкоду, яка підлягає фінансовій оцінці, і, якщо вона встановлює, що агресія Росії завдала такої шкоди, суму компенсації.

Примітка (1) Хоча в цьому Проєкті висновків запропоновано, що певні матеріальні питання та питання щодо фактів найкраще врегулювати шляхом багатосторонньої угоди та вважати їх врегульованими для цілей усіх наступних проваджень і рішень Компенсаційної комісії,¹⁰¹ інші питання вимагатимуть окремого вирішення для кожного позову (або категорії позову). Зокрема, Компенсаційна комісія буде покликана перевірити особу позивачів, обґрунтованість позовів, які вони пред'являють, і, для обґрунтованих вимог, присудити суму.

Примітка (2) Держави, що створять Компенсаційну комісію України, можуть знову звернутися до прикладу ККООН як відносно нещодавньої міжнародної процедури розгляду претензій, у якій розглядалися позови подібного роду та в подібному обсязі.

Згідно з Тимчасовими правилами процедури ККООН, кожен позивач відповідав за надання документальних та інших доказів, щоб довести, що конкретна претензія або їх група тягнуть за собою право на компенсацію. Палати ККООН визначали допустимість, належність, суттєвість і вагомість наданих доказів.¹⁰² Щоб полегшити обробку великої кількості очікуваних позовів, ККООН вимагала, щоб позови подавалися на встановлених бланках.¹⁰³ Сторони могли б прийняти аналогічні умови для Компенсаційної комісії України.

Висновок IX

У процесі створення внутрішніх правил та процедур та у процесі прийняття рішень, Компенсаційна комісія повинна належним чином враховувати інтерес забезпечення справедливого та впорядкованого розподілу компенсації для всіх позивачів, щодо яких вона встановила, що агресія Росії завдала шкоди, яка підлягає фінансовій оцінці.

Примітка (1) Однією з головних причин, чому держави повинні розглянути питання про створення Компенсаційної комісії для розгляду позовів, пов'язаних з агресією Росії проти України, є те, що такий орган сприятиме впорядкованому та ефективному розгляду претензій. Для того, щоб гарантувати, що Компенсаційна комісія на практиці виконуватиме цю функцію, держави, які її утворюють, повинні доручити їй процес ухвалення правил та процедур та приймати рішення з огляду на кількість позивачів, які постраждали внаслідок агресії Росії, і доступні для компенсації кошти. Питання, яке може бути вирішене за допомогою цього підходу, полягає в тому, що деякі позивачі можуть отримати надмірну компенсацію, а інші – недостатню, якщо орган, який визначає розмір компенсації, не врахує всю сукупність очікуваних вимог і ймовірні граничні можливості Компенсаційного фонду.¹⁰⁴

Примітка (2) ККООН є найяскравішим прикладом органу, який мав повноваження, схожі за обсягом і характером на ті, які запропонована Компенсаційна комісія України мала б виконувати. Керівна рада ККООН у своєму заключному звіті (9 лютого 2022 р.) зазначила, що ще до початку роботи ККООН було вирішено ключове питання правової відповідальності Іраку за збитки та шкоду, завдану його агресією. За словами Керівної ради, ККООН «тому не була ані судом, ані трибуналом із складним змагальним процесом. Радше вона був створена як установа з вирішення претензій, яка могла приймати рішення щодо великої кількості позовів у розумні строки».¹⁰⁵

ККООН допомагала Керівна рада, яка, наприклад, розробила критерії для оцінки позовів щодо тілесних ушкоджень, душевного болю і страждань, а також стосовно індивідуальних комерційних збитків.¹⁰⁷ Керівна рада вжила заходів для уникнення повторних стягнень

заявниками.¹⁰⁷ У міжнародній практиці історично склалося так, що головним питанням щодо множинних стягнень було занепокоєння щодо інтересів держав-відповідачів.¹⁰⁸ На відміну від цього, під час процесу присудження та виплати компенсації з вичерпного пулу фінансових активів жертвам міжнародної агресії можна стверджувати, що фокус уваги зміщується на інтереси жертв.

Примітка (3) Крім того, у практиці Керівної ради ККООН варто відзначити те, що цей орган проводив своєрідне сортування позовів, віддаючи пріоритет найсерйознішим заявам щодо тілесних ушкоджень або смерті, а також дрібним матеріальним перетензіям (позови до 100 000 доларів США).¹⁰⁹ ККООН вдавалася до «різноманітних міжнародно визнаних методів роботи з масовими позовами», які вона використала для розгляду надзвичайно великої кількості позовів.¹¹⁰ Після приблизно 15 років роботи ККООН Керівна Рада проаналізувала фінансові ресурси Компенсаційного фонду та, виявивши, що фонд має більше грошей, ніж очікувалося, зняла максимальний ліміт компенсації за певними категоріями позовів.¹¹¹ Компенсаційний фонд України функціонуватиме за своїми власними правилами та системою управління, створеними для вирішення конкретних проблем, що виникають у процесі розгляду позовів про повне відшкодування за агресію Росії. Проте досвід ККООН загалом демонструє, як процес розгляду позовів може адаптуватися для забезпечення справедливого розподілу коштів між позивачами, включно з адаптацією до змін у наявних фінансових ресурсах Компенсаційного фонду з плином часу.

Висновок X

Компенсаційний фонд розподіляє компенсацію серед позивачів згідно з рішеннями Компенсаційної комісії.

Примітка (1) Запропоновані Компенсаційний фонд і Компенсаційна комісія (див. вище Висновки VI і VII) мають спільно функціонувати для досягнення мети повного відшкодування Україні та її громадянам. Фонд отримує та зберігає фінансові активи, які держави вилучили у Росії як держави та російських громадян і довірили Фонду; а потім виплачує кошти як компенсацію Україні, українським громадянам, українським підприємствам та іншим організаціям на виконання рішень, ухвалених Компенсаційною комісією.

Примітка (2) Технічні умови діяльності Компенсаційного фонду, включно з умовами виплати коштів для задоволення компенсацій, можуть бути прийняті з посиланням на існуючі приклади міжнародних трастів і компенсаційних фондів.¹¹²

Примітка (3) Держави, які беруть участь у створенні Компенсаційного фонду та Компенсаційної комісії, можуть домовитися про створення національного законодавства та процедур для сприяння процесу виплати коштів.¹¹³

Висновок XI

Кожна держава, яка приймає цей проєкт висновків, визнає та вводить у дію у своєму національному законодавстві повноваження Компенсаційного фонду розподіляти компенсацію серед позивачів відповідно до рішень, ухвалених Компенсаційною комісією, і визнає такі рішення як остаточні, такі, що підлягають виконанню, і без права на апеляцію чи інше оскарження.

Примітка (1) Введення правила остаточності рішень Компенсаційної комісії відповідає міжнародній практиці. Для прикладу, рішення, прийняті Керівною радою ККООН, «були остаточними і не підлягали оскарженню чи перегляду».¹¹⁴

Примітка (2) Контрольний механізм може бути вбудований у Компенсаційну комісію або створений як окремий міжурядовий орган, який працював би так само як Керівна Рада щодо ККООН. Такий контрольний механізм може бути наділений функцією перевірки якості, а рішення Комісії про задоволення позовів прийматимуться за умови погодження цим механізмом.¹¹⁵

Висновок XII

Для цілей встановлення та оцінки збитків часові рамки російської агресії мають відраховуватися від початку збройних дій Росії проти України в лютому 2014 року до дати у майбутньому, коли буде встановлено, що збройні сили Росії припинили незаконне перебування в Україні та припинили діяти проти неї.

Примітка (1) У міжнародній практиці розгляду заяв визначення часових рамок для позовів, що підпадають під встановлену юрисдикцію, допомагає розглядати та врегульовувати позови впорядкованим та ефективним чином.¹¹⁶ Хоча орган врегулювання позовів, якому держави надали відповідні повноваження та юрисдикцію, сам може визначати часові рамки, якщо у відповідному установчому документі вони не були визначені, відсутність врегулювання цього питання призводить до ймовірності непослідовного вирішення різних позовів і порушує питання, на визначення якого органу врегулювання позовів не потрібно було б витрачати час і процесуальні ресурси.

Примітка (2) Фактом є те, що Російська Федерація почала збройну агресію проти України в лютому 2014 року. Держави та інші суб'єкти заявляли про це на той час. Наприклад, Європейський Союз (27 березня 2014 року в рамках Генеральної Асамблеї ООН) «рішуче

засуд[ив] явне порушення українського суверенітету та територіальної цілісності актами агресії російських збройних сил». ¹¹⁷ Сполучені Штати водночас заявили про «односторонню конфронтацію та агресивні дії». ¹¹⁸ Канада посилялася на «агресію Росії в Криму». ¹¹⁹ Держави та міжнародні організації також де факто та де юре обґрунтовували, що Росія тоді розпочала збройну агресію проти України. ¹²⁰

Примітка (3) Генеральна Асамблея ООН 27 березня 2014 року опосередковано визнала, що Росія почала збройний напад на Україну в порушення багатьох зобов'язань, ¹²¹ і що метою збройного нападу Росії був «частковий або повний підриг національної єдності та територіальної цілісності України, включно з ... спробами змінити кордони України за допомогою погроз силою чи її застосування чи іншими незаконними засобами». Скликана на надзвичайну спеціальну сесію резолюцією 2623 Ради Безпеки від 27 лютого 2022 року, Генеральна Асамблея 2 березня 2022 року ухвалила рішення ES-11/1, в якому вона «найрішучішим чином засуд[ила] агресію Російської Федерації проти України» і «вимаг[ала], щоб Російська Федерація негайно, повністю і беззастережно вивела всі свої збройні сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів». ¹²³ Таким чином, можна вважати резолюцію Генеральної Асамблеї ES-11/1 визначенням територіальних рамок російської агресії, які включають, як мінімум, всі території в межах міжнародно визнаних кордонів України, на яких присутні російські збройні сили. Ці просторові рамки охоплюють території в межах міжнародно визнаних кордонів України, куди російські війська вторглися, починаючи з лютого 2014 року. Визначення територіальних рамок російської агресії проти України у такий спосіб вказує на те, що Генеральна Асамблея визначила лютий 2014 року як відправну точку агресії Росії проти України.

Примітка (4) Рішення Ради Безпеки щодо скликання Генеральної Асамблеї на надзвичайну спеціальну сесію також переконливо свідчить про те, що агресія Росії проти України почалася в лютому 2014 року. Резолюція Радбезу 2623 від 27 лютого 2022 року була прийнята відповідно до процедури «Єдність заради миру», яка вперше була сформульована в рішенні Генеральної Асамблеї 377A(V) від 3 листопада 1950 року як механізм усунення загрози миру, порушення миру або акту агресії, якщо вето постійного члена заважає Раді Безпеки виконувати своє головне завдання з підтримання міжнародного миру та безпеки. Резолюція Ради Безпеки 2623 (2022) є першою за останні 40 років резолюцією на основі механізму «Єдність заради миру». ¹²⁴ Резолюція Ради Безпеки 2623 (2022) прямо визначає «питання, що міститься в документі S/Agenda/8979» як питання, через яке Рада Безпеки вирішила скликати Генеральну Асамблею на надзвичайну спеціальну сесію для його розгляду. S/Agenda/8979, у свою чергу, містить посилання на лист Постійного представника України від 28 лютого 2014 року на ім'я Президента Ради Безпеки, в якому Постійний представник посиляється на «погіршення

ситуації в Автономній Республіці Крим в Україні, що загрожує територіальній цілісності України». Час написання листа від 28 лютого 2014 року та посилання на нього Радою Безпеки в резолюції 2623 (2022) додатково підтверджують висновок про те, що лютий 2014 року є відповідною відправною датою для цілей визначення часових рамок позовів, що стосуються агресії Росії.

Примітка (5) Незважаючи на фактичні докази того, що Російська Федерація розпочала збройну агресію проти України в лютому 2014 року, і незважаючи на непряме визнання цих доказів Генеральною Асамблеєю та Радою Безпеки, ясність буде досягнута, (а непотрібних судово-медичних експертиз та встановленням фактів можна буде уникнути), якщо держави у багатосторонньому інструменті, який утворить Компенсаційну комісію та Компенсаційний фонд, прямо та у чітких, обов'язкових для Комісії та Фонду формулюваннях зазначать, що оцінка шкоди, завданої Україні агресією Росії, охоплює всі збитки, завдані агресією Росії за період, який почався не пізніше 28 лютого 2014 року. Включення висновків щодо фактів і права з цього приводу на установчому рівні — наприклад, у багатосторонньому документі про створення Комісії та Фонду — вирішило б це питання і таким чином послужило б загальним інтересам у впорядкованому та ефективному процесі розгляду позовів.

Висновок XIII

Юридично зобов'язуюча багатостороння угода повинна бути укладена відповідно до цього проєкту висновків та для його подальшої імплементації.

Примітка (1) У минулому, прагнучи забезпечити виплату репарацій державою-агресором, держави створювали багатосторонні механізми для отримання заяв, оцінки збитків і розподілу фінансових сум за прийнятими рішеннями. Такі механізми надали практичні рішення, які сприяють впорядкованій реалізації міжнародно-правової відповідальності держави-агресора.

Примітка (2) У 1991 році відповідно до повноважень Ради Безпеки за главою VII було створено Компенсаційну комісію ООН (ККООН) для реалізації міжнародно-правової відповідальності Іраку за агресію цієї держави проти Кувейту. Створення органу у такий спосіб вимагає переважної більшості в Раді Безпеки. Можна презюмувати, що у Раді Безпеки не буде переважної більшості для створення механізму позовів щодо агресії Росії проти України, оскільки Росія як постійний член використовує своє право вето, щоб заблокувати напрацьоване для цього рішення.

Примітка (3) Для досягнення цілей виплати репарацій держави створювали багатосторонні механізми, незалежні від будь-якої постійної міжурядової організації. Паризька угода про репарації, прийнята в 1946 році є ілюстративним прикладом для

держав, які сьогодні обмірковують кроки щодо імплементації міжнародно-правової відповідальності Росії за агресію проти України.¹²⁵

Примітка (4) Слід ставити за мету досягнення участі якомога більшої кількості держав в розробці та ухваленні багатосторонньої угоди про репарації, що регулюватиме правові зобов'язання, включно з механізмами отримання позовів, оцінками збитків і розподілу фінансових сум згідно з ухваленими рішеннями. Пріоритетом має бути участь держав, на території яких перебувають головні фінансові світові центри та найбільші частки російських державних та приватних активів.¹²⁶

Примітка (5) Багатостороння угода, яка встановлюватиме правові зобов'язання, запропонована у цих Висновках, може бути розроблена на дипломатичній конференції, в якій беруть участь відповідні неурядові зацікавлені сторони, а також уряди. Генеральна Асамблея ООН може розглянути можливість ухвалення резолюції, яка б рекомендувала всім державам приєднатися до або підтримати угоду.

Подяка

Група висловлює подяку Доктору Антону Мойсеєнку, науковому співробітнику Королівського Об'єднаного інституту оборонних досліджень і викладачу права в Австралійському національному університеті, за спостереження та міркування щодо роботи Групи; а також «International Lawyers Project» і «Spotlight on Corruption» за їхні дослідження (разом з Доктором Мойсеєнком) «Заморожені російські активи та відбудова України: правові варіанти» (від червня 2022 р.), до якого Експертна група з питань репарацій зверталася під час підготовки цього Проекту висновків. Група також дякує Інґріді Кулікаускайте, незалежній дослідниці, за її експертні поради протягом усього процесу.

Додаток 1

Що вважається російськими державними активами?

Цей короткий додаток ставить за мету визначити, що може становити російські державні активи. Аргумент полягає в тому, що рамки того, що може вважатися російським державним активом, є набагато ширшими, ніж рамки, які коли-небудь були б застосовними до активів в західній державі. Власне, способи російського розподілу, накопичення та передачі державних активів існують для того, щоб завадити західній правовій класифікації. Ми стверджуємо, що підхід має полягати у визначенні того, яке майно належним чином можна вважати похідним із державних джерел, а також у забезпеченні застосування заходів для належної ідентифікації всіх таких фактичних державних активів, які з цього моменту можна буде заморозити, конфіскувати, та передати до Компенсаційного фонду.

Що таке державні активи Росії?

Це питання не є настільки очевидним, як може здатися на перший погляд. Класичні державні підприємства, такі як «Газпром» або «Роснафта», де російська держава володіє більшістю акцій і контролює керівництво компанії, є державними активами. Однак Росія – це не Велика Британія, Нідерланди і навіть не Франція. Треба взяти до уваги систему влади, клептократичну динаміку та структури власності, побудовані таким чином, щоб уникнути західного контролю.

Ми можемо визначити низку категорій власників активів, джерел походження активів і практик, які можуть надати підстави для заявлення претензій щодо державних активів. До них належать:

Олігархи-розпорядники

Це система влади, яка обертається навколо президента Путіна та його найближчого оточення. Фізичні особи можуть володіти «приватними» активами, але вони не контролюють ці активи. Якщо їх визнають нелояльними, ці активи можуть бути вилучені; вони просто тимчасові розпорядники активів, а не їхні справжні власники. Прикладом може бути Сергій Пугачов, який був близький до Путіна і допоміг йому прийти до влади. Згідно з книгою «Люди Путіна» Кетрін Белтон, Пугачов не виступав проти Путіна. Він просто хотів піти з кремлівської системи влади. Це виявилось неможливим. Його не лише позбавили багатьох активів у Росії, він також зазнав подальших переслідувань у Великобританії та Франції з подальшими спробами забрати у нього решту його статків. Так само олігарх Петро Авен у своїх свідченнях у розслідуванні Мюллера пояснив, що ключові олігархи (приблизно 50 людей) щоквартально зустрічалися з президентом Путіним і отримували вказівки, розуміючи, що їх невиконання матиме наслідки для їхніх статків. Активи, якими володіють багато олігархів, які можуть бути вилучені у них у будь-який час і

щодо яких вони отримують регулярні вказівки від держави щодо того, як вони мають працювати, не можуть вважатися «приватними» активами у фактичному сенсі.

Податкові шахраї

Також очевидно, що багато представників олігархічного класу та тих, хто пов'язаний із Кремлем, використовують ту владу і зв'язки, які у них є, для пограбування держави. Це може відбуватися за аналогією справи Магнітського через податкове шахрайство, що дозволяє їм грабувати податкові органи. Ця справа стосувалася податкового шахрайства на суму 230 мільйонів доларів, здійсненого шляхом крадіжки корпоративних печаток фірми «Hermitage capital». Справа Магнітського не була унікальною. Білл Браудер у своїй книзі «Наказ про заморожування» пише, що розмір виплати Путіну у справі Магнітського, очевидно, становив 800 000 доларів. Ця плата не є незвично захмарною для цієї системи, тому вказує на значну кількість випадків податкового шахрайства та інших махінацій, з яких глава держави отримує невеликий відсоток (і з яких інші суб'єкти через систему влади отримують невеликий відсоток також).

Контрагенти, залучені до процесу розграбування

Іншим джерелом російських коштів є розграбування державних підприємств, таких як «Газпром» і «Роснафта». Надмірні інвестиції, наприклад, з боку «Газпрому», головним чином не спрямовані на будівництво додаткових геополітичних трубопроводів, щоб послабити роль України чи створити новий маршрут на китайський ринок. Основна мета, як пояснюється у власному звіті Сбербанку «Лоскотливі велетні» (*Tickling Giants*), — розкрадання на основі домовленостей. У звіті йдеться, що пов'язані з Кремлем структури пограбували «Газпром» і «Роснафту» на десятки мільярдів. Шлях до Китаю міг бути забезпечений за допомогою існуючих газових родовищ Західного Сибіру. Це коштувало б менше 10 мільярдів доларів. Натомість «Газпром» прагнув побудувати трубопровід «Сила Сибіру» з газових родовищ у Східному Сибіру, вартість якого оцінювалася у 50 мільярдів доларів. Більший масштаб проекту збільшив витрати, і він не мав економічного сенсу. «Газпром» не зможе отримати прибуток на інвестований капітал у найближчі 30 років. Натомість стверджується, що проект був навмисно роздутий, щоб надати більший простір для розкрадання. Таким чином контрагенти в цьому та інших випадках крадуть у російської держави. А отже, активи цих контрагентів є державними активами, які можуть бути включені у формулу БМЗР на тій підставі, що (а) вони є вкраденими активами та (б) вони є російськими державними активами.

Заможні державні службовці, джерела збагачення яких викликають сумніви

Інша група – заможні державні службовці, джерела збагачення яких викликають сумніви. Це державні службовці з квартирами, наприклад, на Мангеттені та у Мейфері, з величезними портфелями в інвестиційних фондах і казначействі США, а також значними портфелями комерційної нерухомості на Волл-стріт і в Лондоні, які не співвідносяться з

їхніми офіційними зарплатами. Ці активи фактично є державними активами, вкраденими у російської держави.

Гаманці

Це люди, які спеціально використовуються для захисту Путіна та його найближчого оточення від політичного викриття, західних санкцій та правових систем. Для захисту активів та маскуванню власності було розроблено низку механізмів. Одним із таких механізмів є система "гаманців", у рамках якої лояльні режиму люди зберігають активи від імені керівництва Кремля. Як приклад можна навести російського скрипаля Сергія Ролдугіна, близьку до Володимира Путіна людину, яка контролювала активи на суму близько 2 мільярдів доларів. Ніщо у його кар'єрі музиканта не могло закумулювати статки такого масштабу. В інших кремлівських гаманцях зберігаються значні активи членів режиму. Враховуючи, що ці активи не належать їхнім власникам, і вони утримують їх для лідерів режиму, можна стверджувати, що ці багатства є державними активами, готовими для конфіскації.

Складнішими є активи, отримані з таких джерел, як:

Експропріація бізнесу

Іншим прикладом є атаки на російський приватний бізнес з боку тих, хто має зв'язки та владу в державі. Це може включати примушення керівників приватного бізнесу до сплати все більших сум та навіть пряме розкрадання бізнесу. Власник може отримати номінальну плату, а може й не отримати. Такі випадки не є поодинокими. У 2014 році було відкрито понад 200 тис. кримінальних справ, пов'язаних з підприємницькою діяльністю. Наступного року лише 46 000 із цих справ дійшли до суду. Проте 83 000 із 200 000 власників бізнесу втратили свій бізнес. Жодних офіційних кримінальних обвинувачень не доводилося висувати в судах. Натомість продаж майна відбувався через залякування та загрозу втрати всіх активів і тривалого ув'язнення. Це залякування та експропріація можуть відбуватися тільки у разі наявного доступу до та використання державної влади її кінцевими покупцями. Такі активи, отримані експропріаторами, є (а) вкраденими та (б) вкраденими за допомогою державної влади. Враховуючи масштаби операцій проти приватного бізнесу, це не мала категорія крадіжок пов'язаних із Кремлем осіб, а отже, можливе значне джерело державних активів для вилучення.

Хабарництво

Цей фактор підкреслила Карен Давіша у своїй книзі «Путінська клептократія». Спираючись на роботу «Transparency International», Давіша підрахував, що приблизно 300 мільярдів доларів щорічно виплачується в Росії у вигляді різних форм вилучення ренти, купівлі-продажу за нижчою ціною, розкрадання та хабарів. Ця сума еквівалентна загальним річним державним видаткам Росії. Окрім системи хабарів як такої, є ще податкове шахрайство та розкрадання через контрагентів, як описано вище. Проте продаж державних товарів за ціною нижче

собівартості, придбання державних товарів та забезпечення угод за участю державних суб'єктів також підпадають під широке визначення хабарництва.

• **Є вагомі аргументи для того, щоб вважати державним майном наступне:**

- Активи «олігархів-розпорядників», де є докази отримання вказівок від російської держави. Докази існування таких інструктажів плюс здатність виводити активи з держави мають бути достатніми для визнання активів державними. У більшості юрисдикцій може знадобитися прийняття законодавства для роз'яснення цього питання, але як джерело можливих державних коштів для репарацій це заслуговує на увагу.
- Податкове шахрайство. Державні активи активно розкрадають. Завдання для законодавців полягатиме в тому, щоб розробити правила, які полегшать ідентифікацію, заморожування та конфіскацію цих активів.
- Заможні державні службовці, джерела збагачення яких викликають сумніви. Цю категорію можна дослідити за допомогою вже існуючого законодавства — наприклад, ордери, що накладаються на статки незрозумілого походження. Російські державні службовці з квартирами на Мангеттені чи у Мейфері та великими комерційними портфелями повинні бути притягнутими до відповідальності шляхом накладання ордерів на арешт з вимогою пояснити джерела коштів. Якщо вони не здатні надати докази походження коштів, а їхня зарплата не перевищує 50 000 доларів США, активи можна вважати державними. Для створення такої правової презумпції в багатьох юрисдикціях знадобиться законодавство.
- Шахрайство контрагентів. Там, де це відбувається щодо державних компаній, йдеться головним чином про державні активи. Щоб виявити ці активи, законодавці мають підвищити рівень прозорості та розширити можливості щодо заморожування та конфіскації активів. Існує відносно невелике коло елітних грабіжників, на яких можуть зосередити свою увагу правоохоронні органи.
- Активи гаманців. Активи гаманців кремлівського керівництва повинні вважатися державними активами, навіть якщо вони не мають жодного зв'язку з державою, окрім того, що вони особисто є поплічниками високопоставлених членів режиму. Ці активи не належать гаманцям, які тримають їх на балансі для очільників режиму. Джерелом підтвердження належності до такої категорії активів можна вважати здатність керівництва режиму розкрадати державні активи.

У випадках експропріації бізнесу та хабарництва ідентифікація та конфіскація залежатимуть від характеру конкретної транзакції. Як варіант, можна встановлювати наявність явного державного компоненту: транзакція має стосуватися придбання державних активів. Потрібна буде певна форма відбору фінансових операцій, за якої підозрілі активи заморожуватимуться та ретельно перевірятимуться на те, чи вони частково отримані через державну підтримку, зв'язки чи благословення.

Багатостороння модель заходів щодо репарацій

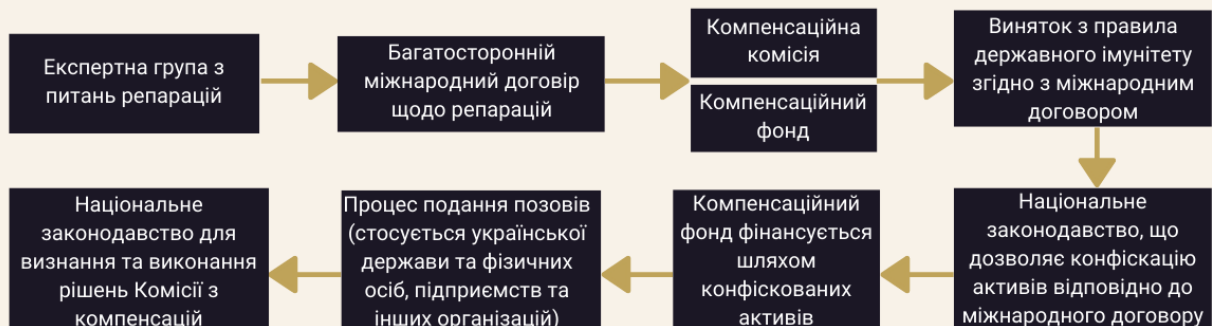
Навіщо створювати модель заходів щодо репарацій на основі міжнародного договору*?

- Росія навряд чи визнає, що вона завдала шкоди Україні
- Рада Безпеки ООН навряд чи призначить репарації

Модель дій не створює прецеденту майбутньої ерозії державного імунітету. Вилучення та конфіскація ідентифікованих російських активів виправдовується масштабом і характером агресії Росії, безпрецедентної з часу прийняття Статуту ООН. Це засіб правового захисту для ситуації крайньої необхідності (in extremis), створений міжнародним договором для стягнення репарацій в повному обсязі на користь України та українського народу.

Інститут «New Lines» створює експертну групу з питань репарацій, до складу якої увійдуть експерти з міжнародного права, міжнародних фінансів та постконфліктної відбудови.

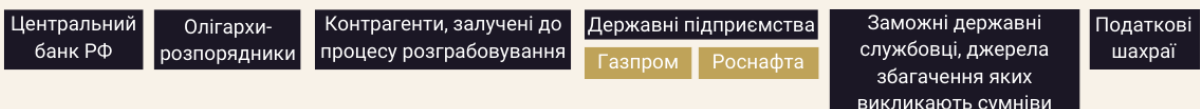

Ми пропонуємо багатосторонній план конфіскації російських активів і довірення їх компенсаційному фонду; і компенсаційній комісії для здійснення процесу прийняття позовів на користь України та постраждалих українців. Процес у Комісії буде спрямований на досягнення впорядкованого задоволення позовів щодо покриття шкоди, яка підлягає фінансовій оцінці, спричинених агресією Росії з лютого 2014 року.

Російські активи

1. Розрізнення приватних і державних активів

1) Визначити активи, які де факто походять з державних джерел 2) Вжити заходів для забезпечення належної ідентифікації всіх державних активів 3) Заморозити та конфіскувати державні активи та передати їх до компенсаційного фонду.

*Термін «міжнародний договір» використовується тут без заперечення інших форм міжнародних угод, які могли б краще підійти для національних процедур приєднання до домовленостей.

Додаток 3 Автори, які працювали над цим звітом

Цей звіт було підготовлено за участю та після консультацій з численними незалежними експертами, включно з такими, які погодилися бути названими публічно:

Доктор Азім Ібрагім, кавалер Ордену Британської Імперії є Головою Експертної групи з питань репарацій і Директором зі спеціальних ініціатив в Інституті «New Lines». Він також є ад'юнкт-доцентом Інституту стратегічних досліджень Військового коледжу армії США. Доктор Азім Ібрагім захистив докторську дисертацію в Кембриджському університеті і був науковим співробітником з питань міжнародної безпеки в Школі державного управління Кеннеді в Гарварді та міжнародним науковим співробітником в Єльському університеті. Протягом багатьох років він зустрічався з багатьма світовими лідерами та консультував їх щодо розробки політики, а також увійшов до 100 найкращих глобальних експертів за версією «European Social Think Tank» у 2010 році та як «Young Global Leader» за версією Всесвітнього економічного форуму. Доктор Азім Ібрагім є автором книг «Рохінджа: всередині прихованого геноциду М'янми» (Hurst & OUP) і «Радикальні витoki: чому ми програємо битву з ісламським екстремізмом» (Pegasus New York).

Доктор Томас Грант є основним автором цього звіту та головним радником Експертної групи з питань репарацій. З 2002 року він є співробітником коледжу Вольфсона в Кембриджському університеті та співробітником Центру міжнародного права Лаутерпахта в Кембриджському університеті. Доктор Грант понад двадцять років виступає в якості правового радника та адвоката урядів з питань міжнародного права, у тому числі у справах у Міжнародному суді ООН, системі Конвенції про морське право та в арбітражних розглядах в Міжнародному центрі з урегулювання інвестиційних спорів, Верховному суді Канади та Міжнародній торгівельній палаті. Опубліковані праці Доктора Гранта стосуються, серед інших тем, імунітету держави, правонаступництва держав, міжнародних кордонів, міжнародних організацій, міжнародного врегулювання спорів, міжнародної фінансової злочинності та агресії Росії проти України. Він займав посаду старшого радника зі стратегічного планування в Бюро міжнародної безпеки та нерозповсюдження ядерної зброї при Державному департаменті США (2019-2021).

Доктор Алан Райлі є старшим науковим співробітником «Atlantic Council Global Energy Center». Він також є членом Консультативного комітету (його судової палати) Енергетичного співтовариства, що розташований у Відні. Раніше він був професором Юридичної школи університету Сіті. Доктор Райлі консультує уряди, інституції ЄС, неурядові організації та корпорації щодо основних стратегічних проблем, пов'язаних із зловживанням монопольним становищем, фіксацією цін та справами про злиття, які

стосуються стратегічних проблем на глобальному та європейському енергетичних ринках. Він є постійним гостьовим оглядачем із питань конкурентного та енергетичного права для «Wall Street Journal», «The New York Times» і «Financial Time», а також постійно бере участь у тематичних програмах у ЗМІ.

Високоповажний Ірвін Котлер є міжнародним головою Центру із захисту прав людини Рауля Валленберга, почесним професором права в Університеті Макгілла, колишнім міністром юстиції і генеральним прокурором Канади, багаторічним членом парламенту, а також міжнародним юристом з прав людини. Будучи дослідником конституційного та порівняльного права, професор Котлер є автором численних публікацій і основоположних юридичних статей, він писав і мав стосунок до ключових судових справ на основі Хартії про права у сферах свободи слова, свободи віросповідання, прав меншин, права з підтримання миру та воєнних злочинів.

Посол Келлі Каррі — юристка з прав людини, яка займала посаду Посла США з особливих доручень стосовно глобальних жіночих питань (2019–2021) та Представника США в Економічній і соціальній раді ООН (2017–2019). Протягом своєї кар'єри у зовнішній політиці посол Каррі спеціалізувалася на правах людини, політичних реформах, питаннях розвитку та гуманітарних питаннях. Зараз вона є ад'юнкт-старшим науковим співробітником в Центрі нової американської безпеки та старшим науковим співробітником-нерезидент в Інституті «New Lines».

Йона Даймонд є міжнародним юристом з прав людини, який спеціалізується на запобіганні звірствам та захисті політичних в'язнів у Центрі із захисту прав людини Рауля Валленберга. Він був також основним автором *Незалежного правового звіту порушень Російською Федерацією Конвенції про геноцид в Україні та обов'язку запобігати* та незалежного експертного звіту *Геноцид уйгурів: розгляд порушень Китаєм Конвенції про геноцид 1948 року (2021)*, а також співавтором правового звіту *Камерунська катастрофа, яка розгортається: докази порушень прав людини та злочинів проти людяності (2019)*.

Брукс Ньюмарк — бізнесмен, філантроп, політик і поборник соціальних реформ. Брукс був членом парламенту від Брейнтрі (2005-2015). Він працював у коаліційному уряді міністром у справах громадянського суспільства, відповідальним за благодійні організації, волонтерський сектор і молодь (2014), раніше працював у Спеціальному комітеті казначейства (2012-2014 та 2006-2007), а також урядовим координатором і Лордом-комісаром казначейства Її Величності (2010-2012). В опозиції Брукс також виконував обов'язки координатора (2007-2010).

Професор Джон Пакер є Нойбергер-Джезін професором кафедри вирішення міжнародних конфліктів юридичного факультету та директором Центру досліджень та освіти в галузі прав людини в Університеті Оттави. Понад 20 років він працював у міжурядових організаціях (УВКБ ООН, МОП, УВКПЛ, ДПВМ, ОБСЄ), включно з розслідуванням грубих порушень прав людини, зокрема в Іраку, Афганістані та Бірмі/М'янмі. Він колишній старший юрист і перший директор Управління Верховного комісара з питань національних меншин ОБСЄ.

Посол Аллан Рок — почесний президент і професор права в Університеті Оттави. Протягом 20 років він працював адвокатом у Торонто до свого обрання до парламенту, де займав декілька посад в уряді. Пізніше він був послом Канади в ООН в Нью-Йорку, де керував успішними зусиллями Канади одностайного прийняття державами-членами ООН концепції «Відповідальність захищати»

Ерін Фарел Розенберг є запрошеним науковцем Інституту прав людини Урбана Моргану у факультеті права при Університеті Цинциннаті. Вона є адвокатом, що спеціалізується на міжнародному кримінальному праві та репараціях, протягом десяти років працювала в МТКЮ та Міжнародному кримінальному суді. Вона є колишнім старшим радником Центру запобігання геноциду в Меморіальному музеї Голокосту США, де вона була провідним автором серії звітів «Практичне запобігання: як зобов'язання запобігання геноциду поширюється на Бірму». Вона є членом редакційної ради Журналу міжнародної кримінальної юстиції та робочої групи Американської асоціації юристів зі злочинів проти людства.

Посол Девід Дж. Шеффер є міжнародним професором Франкі в Католицькому університеті Левена; він також був першим спеціальним послом США у справах воєнних злочинів (1997-2001). Шеффер брав участь у створенні Міжнародних кримінальних трибуналів для колишньої Югославії та Руанди, Спеціального суду для Сьєрра-Леоне та Трибуналу щодо червоних кхмерів. Він також очолював переговорну групу США на перемовинах ООН щодо Міжнародного кримінального суду. Шеффер є почесним професором і почесним директором Центру міжнародних прав людини при факультеті права ім. Прітцкера у Північно-Західному університеті.

Олена Сотник – українська політикиня, юристка і правозахисниця, нині радник віце-прем'єр-міністра України. Вона є стипендіатом «Atlantic Council Millennium Leadership» 2022; її робота насамперед зосереджена на європейській інтеграції України, євроатлантичній інтеграції, захисті гуманітарних прав українців за кордоном, запобіганні та пом'якшенні наслідків сексуального насильства, вчиненого російськими солдатами під час війни, що триває, та запобіганні геноциду українців. Як колишній народний депутат України, Сотник є відомим законодавцем і політиком у таких сферах, як верховенство права, реформа судової системи, боротьба з корупцією та молодіжна політика. Вона займає чільні посади в робочих органах

кількох міжнародних організацій, у тому числі Ради Європи. До політичної кар'єри Сотник була адвокатом і входила до правління Асоціації правників України та випускників «Aspen Ukraine». Має юридичну, економічну та психологічну освіту.

Роберт Тайлер є старшим політичним радником в «New Direction – Foundation for European Reform», брюссельському аналітичному центрі, заснованому Маргарет Тетчер у 2009 році як офіційна фундація Європейського консервативного руху. До роботи в «New Direction» він працював політичним радником в Європейському парламенті, зосереджуючись на питаннях зовнішньої політики та боротьби з тероризмом.

Кінцеві висновки

- 1 Див., наприклад, заяви радянського Міністра закордонних справ пана Молотова на Конференції з міжнародної організації в Сан-Франциско, де він зазначив, що Ліга Націй «ніяк не впоралася з цими проблемами» і «зрадила надії тих, хто в неї вірив»: Документи Конференції ООН з міжнародної організації (1945), том. I, п. 132. Пан Молотов не згадав, що менше ніж шість років до того Ліга Націй виключила СРСР за вторгнення до Фінляндії, порушення міжнародного права, яке, як було погоджено Асамблеєю Ліги та Радою Ліги становило акт агресії: Ліга Націй, протоколи двадцятої чергової сесії Асамблеї, пленарні засідання, с. 53 (14 грудня 1939 р.); Ліга Націй, Офіційний журнал (O.J.), 1939, с. 508 (14 грудня 1939).
- 2 Резолюція ГА 2625 (XXV) (Декларація про принципи міжнародного права, дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй), 24 жовтня 1970 року.
- 3 Резолюція ГА 3314 (XXIX) (Визначення агресії), 14 грудня 1974.
- 4 Заключна угода Конференції з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінські угоди), укладена 1 серпня 1975 р.: (1975) 14 Міжнародні правові матеріали, п. 1294.
- 5 Віденська конвенція про право міжнародних договорів, укладена 23 травня 1969; набула чинності 27 січня 1980: 1155 СДООН с. 347.
- 6 Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів, укладена 23 серпня 1978, набула чинності 6 листопада 1996: 1946 СДООН с. 10.
- 7 Див., наприклад, Організація африканської єдності (ОАЄ), резолюція AHG/Res. 16(I) (1964), 17-21 липня 1964 («Каїрська резолюція») та Установчий акт Африканського Союзу (АС), укладений у Ломе 11 липня 2000, стаття 4(b). Щодо застосування принципу в Західній півкулі див. Територіальний і морський диспут між Нікарагуа та Гондурасом у Карибському морі (Нікарагуа проти Гондурасу), рішення від 8 жовтня 2007 р.: МС звіти 2007 с. 659 с. 706, п. 151-154. А щодо незалежності держав після розпаду СФРЮ та СРСР див. Висновок № 2 Арбітражної комісії Мирної конференції щодо Югославії (Комітет Бадінтера). Думка №2, п.1 (11 січня 1992), передруковано в статті Алена Пейеа, «Думки Арбітражного комітету Бадінтера. Друге дихання для самовизначення народів», (1992) 3 Європейський журнал міжнародного права 178, 184.
- 8 Угода про заснування Співдружності Незалежних Держав, укладена в Мінську 8 грудня 1991 року: A/46/771, додаток II; Протокол до Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав, підписаної в Мінську 8 грудня 1991 року Республікою Білорусь, Російською Федерацією (РРФСР) та Україною (Алма-Атинська декларація), 21 грудня 1991 року: A/47/60-S/ 23329, додаток II.
- 9 Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, укладений 5 грудня 1994 року в Будапешті: 3007 СДООН 167 і далі.
 - 10 Підписана та набула чинності 23 червня 1992 року: 2382 СДООН 3, особливо п. 1, який підтверджує «Договір між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою від 19 листопада 1990 року» та п. 9, зазначаючи, що «на сьогоднішній день немає підстав для занепокоєння і взаємних претензій у сфері міждержавних відносин між Україною та Росією». Документ від 19 листопада 1990 року, зареєстрований за номером 1641 СДООН 219 і набув чинності 14 червня 1991 року, у Статті 6 передбачає, що обидві сторони «визнають і поважають територіальну цілісність Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки та Української Радянської Соціалістичної Республіки в межах їх нинішніх кордонів в СРСР».
- 11 Підписаний в Києві, 31 травня 1997; набув чинності 1 квітня 1999: 3007 UNTS 117, особливо див. статті 2, 3.
- 12 Укладений 28 січня 2003; набув чинності 20 квітня 2004. Див A/58/62-S/2003/156.
- 13 Томас Д. Грант, «Агресія проти України: територія, відповідальність і міжнародне право» (Palgrave Macmillan, 2015), с. 31-32, цитує зауваження Російської Федерації щодо України в рамках Універсального періодичного огляду (Комітет з прав людини, Звіт Робочої групи з Універсального періодичного огляду, Україна, 20 грудня 2012 р., п. 28: A/HRC/22/7, с. 6).
- 14 Резолюція Радбезу 678 (1990), від 29 листопада 1990.

- 15 Крім того, на відміну від Росії щодо України, Ірак щодо Кувейту тривалий час на офіційному рівні заявляв, що він не визнає незалежність Кувейту на тій підставі, що Кувейт був колоніальною територією, яка мала «повернутися» до Іраку наприкінці періоду британського протекторату. Звичайно, формулювання претензії не надає підстав для застосування сили. Держави, навіть з обґрунтованими претензіями — яких не було в Іраку проти Кувейту — мають право продовжувати переговори, погоджуватися на врегулювання третьою стороною та висловлювати невдоволення у разі, якщо їхні позови не досягли належного вирішення. Вони не мають права вторгтися в держави, з якими у них є спір.
- 16 Комісія міжнародного права ООН, Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (СВДМПД), С. 1: КМП річний звіт 2001, Том. II, Частина друга, п. 31.
- 17 *Фабрика в Хожуві*, рішення щодо юрисдикції, рішення №. 8, 1927 Постійна палата міжнародного правосуддя серія А, №. 9, п. 21.
- 18 Цей момент відображений, наприклад, у статті 5(1) резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1974 року (Визначення агресії): «Агресія породжує міжнародну відповідальність», з якої, у свою чергу, випливає зобов'язання сплатити репарації.
- 19 СВДМПД, стаття 31.
- 20 *Республіка Еквадор проти Occidental Petroleum & Production Co.* [2005] EWCA Civ 1116, 9 вересня 2005, п. 16 (Mance LJ), цитуючи Захарі Дуглас, «Гібридні основи арбітражу інвестиційного договору» (2003) 74 Британський щорічний огляд міжнародного права 151, 169.
- 21 Див., наприклад, Бен Джуратович, «Дипломатичний захист акціонерів», (2011) 81 *Британський щорічний огляд міжнародного права* 281-323.
- 22 Див., наприклад, *Кінр проти Туреччини*, заява №. 25781/94, ЄСПЛ, рішення (справедлива сатисфакція), 12 травня 2014 р.; *Казак і Сурчікян проти Республіки Молдова та Росії*, заява № 22365/10, ЄСПЛ, 7 січня 2020 р.
- 23 Резолюція CM/Res(2022)2 про припинення членства Російської Федерації в Раді Європи (16 березня 2022 р.). CM/Del/Dec(2022)1426ter/2.3: Ситуація в Україні — Заходи, яких необхідно вжити, у тому числі відповідно до статті 8 Статуту Ради Європи, щодо яких див. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729296/EPRS_ATA\(2022\)729296_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729296/EPRS_ATA(2022)729296_EN.pdf).
- 24 Відзначаючи труднощі у виконанні судових рішень і ухвал проти Росії, див. Антон Мойсеєнко, Проект міжнародних юристів та «У центрі уваги корупція, заморожені російські активи та реконструкція України: правові можливості» (червень 2022 р.), на с. 6: доступний за: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4149158. Див. також відомості про справи проти Росії: Мойсеєнко та ін. на с. 6-7, п. 14, 15, 16, 17, 18, 19. Див. також Джулія Кроуфорд, «Україна проти Росії: що може (і не може) зробити Європейський суд з прав людини», Justiceinfo.net (7 квітня 2022 р.), доступно за: <https://www.justiceinfo.net/en/90187-ukraine-russia-european-court-of-human-rights-can-do.html>.
- 25 Див. Заява України про порушення справи згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року (27 лютого 2022 р.) (Звинувачення у геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [Україна проти Російської Федерації]); та Заява України про порушення провадження за Конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму та за Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (16 січня 2017 р.).
- 26 Див. *Оскарження прав держави щодо прибережної лінії в Чорному, Азовському морях і Керченській протоці (Україна проти Росії)*, справа № 2017-06, ППТС/КООНМП Додаток VII (порушено 16 вересня 2016 р.); *Справа щодо затримання трьох кораблів ВМС України та двадцяти чотирьох військовослужбовців на борту (Україна проти Російської Федерації)*, МТООНМП (порушено 16 квітня 2019 року).
- 27 *Наприклад, ПАТ КБ «ПриватБанк» і ТОВ Фінансова компанія «Фінілон» АС проти Російської Федерації*, справа Постійного третейського суду (ПТС) № 2015-21; рішення про часткове задоволення позову прийнято 4 лютого 2019 р. Щодо неучасті Росії див. прес-реліз ПТС від 30 березня 2016 р., доступний за: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw7185.pdf>.
- 28 Див. щодо різниці між сторонами щодо свідчень експертів щодо ставок фіксованої суми та оцінки індивідуальних тілесних ушкоджень (смертей): *Збройні дії на території Конго (Демократична Республіка Конго проти Уганди)*,

- рішення, 9 лютого. 2022, с. 50 п. 163. (Примітка: Посилання в цьому документі на смерть не означає обмеження індивідуальних позовів в Україні лише смертельними випадками).
- 29 *Фабрика в Хожуві*, 1928 ПТС серія А., «№ 17, рішення по суті, п. 47.
- 30 СВДМПД Стаття 30 (Припинення і неповторення).
- 31 СВДМПД Стаття 35 (Реституція).
- 32 СВДМПД Стаття 35(a).
- 33 СВДМПД Стаття 35(b).
- 34 СВДМПД Стаття 35, коментар (4): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, п. 97.
- 35 СВДМПД Стаття 34 (форми репарацій), коментар (3): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, п. 96.
- 36 Див. для додаткової інформації щодо повернення осіб резолюцію Радбезу 687 (1991), 3 квітня 1991, п. 30.
- 37 *Прохід через Великий Бельт (Фінляндія проти Данії)*, Тимчасові заходи, Ордер, 29 липня 1991, КМПООН звіт 1991 с. 12, 19, п. 31.
- 38 *Там само*.
- 39 СВДМПД стаття 35 (Реституція), коментар (3): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, п. 96.
- 40 СВДМПД стаття 36 (Компенсація), п. 1.
- 41 *Там само*., п. 2.
- 42 СВДМПД стаття 36 (Компенсація), коментар (2): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, п. 98.
- 43 Для прикладів відповідних органів вирішення оскаржень див. СВДМПД стаття 36 (Компенсація), коментар (6): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, с. 99-100.
- 44 *Рейнбов воріор (Rainbow Warrior)*, XX Звіти ООН про міжнародні арбітражні рішення (199) с. 266-267, п. 107 і 109.
- 45 СВДМПД стаття 36 (Компенсація), Коментар (4): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, п. 99. Філіп Зеліков у коментарі щодо формування політики доречно вказує на цю відмінність: *Філіп Зеліков, «Правовий підхід до передачі російських активів для відновлення України», Lawfare (12 травня 2022 р.)*, доступний за: <https://www.lawfareblog.com/legal-approach-transfer-russianassets-rebuild-ukraine>.
- 46 СВДМПД стаття 36 (Компенсація), коментар (5): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, п. 99.
- 47 *Там само*.
- 48 СВДМПД стаття 36 (Компенсація), коментарі (28) - (31): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, с. 104-105.
- 49 Коментарі (8) - (15): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, с. 100-101.
- 50 Див. СВДМПД стаття 36 (Компенсація), коментар (16): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, с. 101.
- 51 СВДМПД стаття 36 (Компенсація), коментар (4): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, с. 99.
- 52 СВДМПД стаття 37 (Сатисфакція), коментар (1): КМПООН річний звіт 2001, Том II, частина друга, с. 105.
- 53 КМПООН згадує про можливість створення «цільового фонду для управління компенсаційними виплатами», але, здається, також розглядає варіант здійснення фінансових виплат у зв'язку із сатисфакцією (див. СВДМПД, с. 37, Коментар (5), п. 106). З моменту прийняття СВДМПД у 2001 році можливість отримання сатисфакції у фінансовій формі була підтверджена, наприклад, Європейським судом з прав людини: *Кіпр проти Туреччини*, заява № 25781/94, ЄСПЛ, рішення (справедлива сатисфакція), 12 травня 2014 р.
- 54 Додатково до різниці між заморожуванням активів і конфіскацією, вилученням або конфіскацією активів див. Мойсеєнко та ін. с. 9 і далі, 12.
- 55 Угода про репарації Німеччини, про створення Міжсоюзницького репараційного агентства та про реституцію золотовалютних запасів, Париж, 24 січня 1946 р.: 555 СДООН 69.

- 56 56 Див. Генрі П. ДеВріз, «Міжнародна відповідальність Сполучених Штатів за власність Німеччини», (1957) 51 *Американський журнал міжнародного права* 18, 21 №п. 13.
- 57 554 СДООН, 83-85.
- 58 Рудольф Дольдер, «Врегулювання позовів, пов'язаних з війною: чи визнає міжнародне право приватне право жертви на позов? Уроки після 1945 року» (2002) 20 *Журнал міжнародного права Берклі* 296, 316.
- 59 62 закон 1240; 50 законодавство Сполучених Штатів Америки, глава 51.
- 60 62 закон 1246 (1948), 50 законодавство Сполучених Штатів Америки, додаток § 39 (доповнення, 1952).
- 61 Річний звіт, Управління зберігача майна іноземців, фінансовий рік, що закінчується 30 червня, 1944, 14: Палата представників Зв. №. 1507, 77th Конгр., 1-а Сесія. 2-3 (1941).
- 62 Джозеф В. Бішоп молодший, «Судова практика щодо закону про торгівлю з ворогом», (1949) 62(5) журнал «*Harvard Law Review*» 721, 721-723. Так само сьогодні заморожування російських активів визнається простішим, ніж арешт або конфіскація: Мойсеєнко та ін. с. 9.
- 63 Бішоп, 62(5) журнал «*Harvard Law Review*», 726.
- 64 Там само, 728-729, звертаючись до справи *Кларк проти Manufacturers Trust Co.*, 169 F.2d 932 (2d Cir. 1948), cert. denied, 335 U.S. 910 (1949).
- 65 Див. виступ фінансового секретаря Казначейства пана Гленвіла Холла у Палаті представників 15 листопада 1949 р, том 469, с. 1866-1867.
- 66 Там само, с. 1867-1868.
- 67 Для оцінки див. Мойсеєнко та ін. с.
- 68 Див. Мойсеєнко та ін. с. 13.
- 69 Забезпечення відповідності конституційним правам є однією з цілей запропонованого закону, нещодавно ухваленого Палатою представників США (хоча його ще належить розглянути в Сенаті), Закону про конфіскацію активів для відновлення України Палата представників 6930), доступного за: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/6930/text>, що вимагатиме від президента, *inter alia*:
«Створити міжвідомчу робочу групу, яку очолить Державний Секретар, щоб визначити конституційні механізми, за допомогою яких Президент може вживати заходів для арешту та конфіскації активів іноземних осіб, чії статки, які знаходяться під юрисдикцією Сполучених Штатів, були отримані частково внаслідок корупції, пов'язаної з режимом президента Росії Володимира Путіна або завдяки його політичній підтримці, і щодо яких Президент запровадив санкції».
- 70 Було висунуто численні пропозиції щодо нового законодавства для полегшення арешту російських активів. Про розробку пропозицій, у тому числі законопроектів у Конгресі США, див. Мойсеєнко та ін. с. 14-15, 31-32. Вибраний список пропозицій див. у розділі «Посилання» цього документа.
- 71 Див. «Повернення власності, конфіскованої під час Другої світової війни: судові та адміністративні процедури згідно із Законом про торгівлю з ворогом», (1953) 62 *Єльський журнал з права*, 1210.
- 72 *Правовий імунітет держави (Німеччина проти Італії: втручання Греції)*, Рішення від 3 лютого 2012, МС Зв. 2012 п. 99 с. 139, п. 91:
«Суд постановляє, що згідно з міжнародним звичаєвим правом у його нинішній формі держава не позбавляється імунітету через те, що її звинувачують у серйозних порушеннях міжнародного права прав людини або міжнародного права збройних конфліктів». Див. також там само, с. 136, п. 82.
- 73 Див. Мойсеєнко та ін. с. 35: «Також може бути бажаним, як з огляду на поточну ситуацію, так і для того, аби перешкодити майбутній агресії, передбачити новий виняток із правил імунітету суверенної держави...»
- 74 Резолюція ГА ES-11/1, 2 березень 2022, п. 2, 4.
- 75 Щодо інших можливих факторів, які нове законодавство може визначити як передумови для заходів проти російських активів, див. Мойсеєнко та ін. с. 31, де цитується Акт про суверенітет України від 2022 року (Палата представників 7205; ще не прийнятий), який пропонує як передумову для призупинення імунітету, зокрема,

- вторгнення іноземної держави на територію «іншої суверенної держави, яка знаходиться в Європі». Див. також Мойсеєнко та ін. с. 17, 35.
- 76 Для цілей законодавства США може мати значення те, що Закон про торгівлю з ворогом продовжує застосовуватися до Куби, незважаючи на відсутність офіційного стану війни, який існував між Сполученими Штатами та державами Осі під час Другої світової війни. Див. указ Президента № 2022-22 (2 вересня 2022 р.) (продовження визначення Куби відповідно до розділу 101(b) 91 закону 1625; примітка 50 законодавство Сполучених Штатів Америки 4305). Також щодо можливих недоліків у визнанні держави «терористичною» згідно з чинним законодавством США див. Мойсеєнко та ін. с. 30.
- 77 Див. Висновок XIII; Висновок VI, *Примітка (5)*.
- 78 Іліас Бантекас, «Поява міжурядового трасту в міжнародному праві», (2011) 81 *Британський щорічний огляд міжнародного права* 224.
- 79 *Там само*, 236.
- 80 *Там само*, 240.
- 81 *Там само*, 253-254.
- 82 *Там само*, 254.
- 83 Резолюція Радбезу 687 (1991), 3 квітня 1991, п. 8-14.
- 84 Резолюція Радбезу 687 (1991), п. 16.
- 85 *Там само*, п. 18.
- 86 *Там само*, п. 19.
- 87 Див. пропозиції щодо можливих умов багатостороннього договору, Мойсеєнко та ін. с. 18-19. пор. *там само*. с. 3, 28.
- 88 Тобто така угода, чи то у формі договору, меморандуму про взаєморозуміння чи в іншому форматі, може зіграти певну роль у зміні звичайних норм імунітету, але в тій мірі, в якій вона це зробить, вона матиме опосередкований вплив. Див. Проект висновків щодо визначення міжнародного звичаєвого права (2018) (сер Майкл Вуд, спеціальний доповідач ООН), Висновок 11 (Міжнародні договори): КМПООН річний звіт 2018, Том II, частина друга, с. 143. пор. Висновок 6(2), КМПООН річний звіт 2018, Том II, частина друга, с. 133.
- 89 Див. далі щодо Компенсаційного фонду України Мойсеєнко та ін. с. 20; Філіп Зеліков, «Правовий підхід до передачі російських активів для відновлення України», *Lawfare* (12 травня 2022), доступний за <https://www.lawfareblog.com/legalapproach-transfer-russian-assets-rebuild-ukraine>.
- 90 Досліджуючи можливі механізми реалізації репарацій для України, Мойсеєнко та ін. звернули увагу на необхідність упорядкованого процесу розгляду позовів: Мойсеєнко та ін. с. 4, 30, 33. Мойсеєнко та ін. вважають, що подання приватними особами позовів про відшкодування або подібних до відшкодування в кількох національних судах призведе до «заплутаності процесу або принаймні до його значного ускладнення». *Там само*, с. 28.
- 91 Декларація уряду Алжирської Демократичної Народної Республіки (19 січня 1981 року): Загальні принципи (В.): (1981) 20 Міжнародні правові матеріали, с. 224. Під час оскарження в національному суді в Сполучених Штатах (див. *Деймс та Мур проти Рейгана*, 453 U.S. 654, 686 [1981, Дж. Ренкіст]; див. також *Редер проти Ісламської Республіки Іран*, 646 F.3d 56 [округ Колумбія, 2011]), механізм врегулювання спорів, заснований відповідно до Алжирських угод — Трибунал із розгляду претензій між Іраном та Сполученими Штатами — в основному працював за своїм призначенням — тобто мав повний обсяг юрисдикції для розгляду позовів у визначених категоріях.
- 92 Висновок VI, *Примітка (4)*.
- 93 Див. Девід Д. Керон та Брайан Морріс, «ККООН: практичне правосуддя, а не відплата», (2002) 13(1) *Європейський журнал міжнародного права* 183-199.
- 94 Позови подавалися через уряди та міжнародні організації: див Тимчасові правила процедури розгляду позовів (6 червня 1992), стаття 5: S/AC.26/1992/10, с. 4-5.

- 95 Керівна рада ККООН, рішення 277, S/AC.26/Dec.277 (2022), п. 4.
- 96 Фінальний звіт Керівної ради ККООН до Ради Безпеки щодо роботи Комісії, 9 лютого 2022, S/2022/104, п. 35.
- 97 За даними ЄСПЛ, станом на 14 січня 2021 року на розгляді перебувало вже понад 7000 індивідуальних позовів щодо подій у Криму, на сході України та в Азовському морі. Див. прес-реліз ЄСПЛ 010 (2021).
- 98 Висновок VII, *Примітка (3)*.
- 99 Судова практика ЄСПЛ містить приклади адміністративних механізмів, у тому числі щодо компенсації та реституції, які містять елементи, які, *mutatis mutandis*, можуть застосовуватися для розгляду великої кількості позовів в Україні. Див., наприклад, Комісію з питань нерухомого майна на Північному Кіпрі, створену для виконання рішення ЄСПЛ у справі *Ксенідес-Арестіс проти Туреччини*, заява №. 46347/99, 14 березня 2005. Для порівняння див. справу *Броньовські проти Польщі* [Велика палата], заява №. 31443/96, 22 червня 2004.
- 100 Див. вище Висновок VI, *Примітка (4)*.
- 101 Див. вище Висновок VII, *Примітка (7)*, та нижче Висновок (XII).
- 102 Тимчасові правила процедури розгляду позовів (6 червня 1992), стаття 35(1): S/AC.26/1992/10 с. 18-19.
- 103 *Там само*, стаття 4, стаття 6(1): S/AC.26/1992/10, с. 4, 5.
- 104 Уникнення надмірного розміру компенсації є політичною, а також правовою метою, і це відображено в ряді міжнародних документів. Див, наприклад, СВДМПД стаття 38 (інтерес), коментар (11): с. 109.
- 105 S/2022/104, п. 32.
- 106 *Там само*, п. 33.
- 107 *Там само*, п. 34.
- 108 Див., наприклад, *Відшкодування за збитки, заподіяні на службі в ООН*, дорадча думка, 11 квітня 1949, МС Зв. 1949 п. 174, с. 186: «Міжнародні трибунали вже знайомі з проблемою позову, в якому наявні інтереси двох або більше держав, і вони знають, як захистити державу-відповідача в такій справі».
- 109 *Там само*, п. 35.
- 110 *Там само*, п. 36.
- 111 Фінальний звіт Керівної ради ККООН, S/2022/104 п. 57.
- 112 Див. стосовно механізмів і процесів оплати, Фінальний звіт Керівної ради ККООН, S/2022/104 у п. 53-56, 59-64. Див. також *Збройні дії на території Конго (Демократична Республіка Конго проти Уганди)*, Рішення від, 9 лют. 2002, МС Зв. 2002 р. 107 п. 408. Представник ДРК прийняв зобов'язання, що компенсація, виплачена Угандою, «буде справедливо та ефективно розподілена між жертвами шкоди під наглядом органів, до складу яких входять представники жертв і громадянського суспільства, і діяльність яких підтримується міжнародними експертами».
- 113 Виплата через національні державні органи має перевагу в тому, що такі органи можуть легко застосовувати чинне національне законодавство та процедури для вирішення оскаржень, які можуть виникнути після того, як Компенсаційна комісія присудила стороні фінансову компенсацію. Див., наприклад, *Рошді (раніше Султан) проти Султана*, 200 D.L.R. (4th) 161 (Апеляційний суд Онтаріо, 2 квітня 2001) (врегулювання спору між колишнім подружжям щодо рішення про задоволення позовів ККООН).
- 114 S/2022/104, п. 47.
- 115 Щодо контролю якості міжнародних арбітражних рішень у врегулюванні інвестиційних спорів див. симпозиум, спільно організований МЦУІС, ОЕСР та КООНТР, *Удосконалення системи врегулювання оскаржень між інвестором та державою: Огляд*, п. 5-56 (Париж: ОЕСР, 2005).
- 116 Див. Шон Д. Мерфі, «Тимчасові проблеми, пов'язані з вирішенням спорів на основі двосторонніх інвестиційних договорів», (2022) 37 *огляд практики МЦУІС — Юридичний журнал про іноземні інвестиції* 51-84; Закарі Дуглас, «Коли виникає вимога щодо інвестиційного договору? Експурс в анатомію підстави для позову», серія щодо інституційних акредитованих інвесторів «. 8 (журнал «Juris Legal Information»: листопад 2017).
- 117 Містер Майр-Гартінг (ЄС), 27 березня 2014, A/68/PV.80, п. 5.
- 118 Місіс Пауер, там само, п. 6.

- 119 Містер Ріщинський, там само, п. 9.
- 120 Пор. із заявою глав держав і урядів щодо України, в якій використання сили Російською Федерацією називається «неспровокованим», а ймовірні «референдуми» на території Криму в Україні — «незаконними»: (6 березня 2014).
- 121 Резолюція ГА 68/262, 27 березня 2014, пункти преамбули 3, 4.
- 122 Резолюція ГА 68/262, 27 березня 2014, п. 2.
- 123 Резолюція ГА ES-11/1, 2 березня 2022, п. 2, 4.
- 124 Див. прес-реліз Рабдезу, SC/14809 (27 лютого 2002) (РБ 8980 зустріч).
- 125 Див. вище Висновок V, *Примітки (3), (4), і (6)*.
- 126 Також важливою була б участь самої України та інших держав, які «відчутно та негативно постраждали від війни Росії в Україні»: Мойсеєнко та ін. с. 19.